

Fredagen den 3 februari

Kl. 12.00

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

§ 1 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i företag som tillverkar elvärmeprodukter, m. m.

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Bernt Nilssons* (s) den 16 december anmälda interpellation, 1977/78:101, och anförde:

Herr talman! Bernt Nilsson har frågat mig dels om jag är beredd att lämna Roshamns Industri AB erforderligt ekonomiskt stöd för att trygga sysselsättningen, dels om jag vill medverka till att en plan upprättas för hur sysselsättningen skall upprätthållas i företag som är negativt berörda av regeringens energipolitik.

En ändring av energipolitiken medför att vissa företag måste ställa om sin produktion, medan andra får förbättrade förutsättningar för sin verksamhet. Sysselsättningseffekterna kan inte överblickas innan besluten är fattade. Det är av denna anledning för tidigt att nu överväga frågan om en särskild sysselsättningsplan.

Den s. k. elvärmeutredningen avgav sitt betänkande (Ds I 1977:9) Restriktioner för uppvärmningen med elradiatorer den 12 december 1977. Utredningen har utarbetat ett förslag till lag om vissa begränsningar i användningen av elradiatorer. Enligt utredningens bedömning kan restriktioner träda i kraft tidigast ett år efter det att riksdagen har fattat beslut. Utredningen påpekar vidare att det kan behövas konsultinsatser för att överbrygga svårigheterna för företag som behöver utveckla nya produkter.

Remissbehandlingen av betänkandet avslutas den 1 mars i år. Regeringen har följaktligen ännu inte tagit ställning till utredningens förslag.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Jag konstaterar att industriministern var försiktig i svaret på mina frågor och kröp bakom elvärmeutredningen. Min tolkning av svaret är att ingenting kommer att hända förrän tidigast i mars, då regeringen möjligen kommer att ta ställning.

Det är klart att försiktighet är dygd, och jag kan i och för sig förstå industriministern. Men nu är det ju så att bostadsministern är betydligt frejdigare. Hon talade redan förra året om att elvärme skulle förbjudas. Även energiministern har varit ute i landet och fört fram uppfattningar i denna fråga, men industriministern vill inte ta ställning, vilket jag förstår.

Var det även i detta fall så, att de här två ministrarna var ute och gjorde s. k. privata uttalanden – det börjar ju bli allt vanligare? Dess värre är skadan allaredan skedd. Efter bostadsministerns agerande – med stora rubriker i

Fredagen den
3 februari 1978

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

tidningarna – har marknaden för elvärmeprodukter snabbt försämrats. Vem vågar satsa på elvärme när ett par statsråd sagt att den skall förbjudas? Därför är det allvarligt att beslutet nu måste skjutas på framtiden.

Roshamns Industri AB sysselsätter ungefär 65 anställda, varav ett 40-tal kvinnor. Det är en typisk småländsk småindustri i ett starkt undersysselsatt område, speciellt i vad avser kvinnor.

Under 1975 och 1976 investerade företaget för att möta en enligt prognoserna väntad stark ökning av användningen av elvärmeprodukter. Men när investeringarna, produktionsutvecklingen m. m., var klara och man skulle börja få utdelning på dem, klippte bostadsministern till och säger att det skall bli förbud på de här artiklarna.

Då kommer också betänkandet från elvärmeutredningen, som talar om betydande restriktioner om än inte om direkt förbud. Det är klart att Roshamns Industri AB och liknande företag under sådana förhållanden får bekymmer.

Roshamns Industri AB gjorde sina bedömningar för investeringarna med stöd framför allt av den statliga energiprognosutredningens betänkande. Det var alltså en statlig utredning, som pekade mot en positiv utveckling på detta område. Men så kommer helt plötsligt statliga direktiv som går tvärtemot vad som är sagt förut. Det är uppenbart att företaget blivit fört bakom ljuset och att kastningarna genom oförsiktiga uttalanden varit för snabba. Jag anser att Roshamns Industri AB bör kompenseras för den skada det åsamkats. Jag beklagar att industriministern i dag inte kan ge något besked på denna punkt.

Industriministern talar om att utredningen föreslår konsultinsatser för att överbrygga svårigheterna för företag som behöver utveckla nya produkter. Ja, det är i och för sig bra, men regeringen har inte tagit ställning i frågan. Jag vill också säga att det brådskar med åtgärder om företaget skall bestå och anställningen för personalen skall kunna tryggas.

Roshamns Industri AB har idéer om hur man skall få fram annan produktion. Men de ekonomiska påfrestningarna blir nu mycket stora, eftersom man inte får några inkomster på de tidigare investeringarna utan i stället får nya utvecklings- och investeringskostnader. Därför måste ett besked lämnas så snabbt det över huvud taget är möjligt. Blir det hjälp eller inte? Skall det bli fortsatt jobb eller arbetslöshet för de anställda?

Och är det inte så, industriministern, att hela landet i dag kräver att få besked om den energipolitik och därmed den sysselsättning som vi skall ha i fortsättningen? Industrin ropar entydigt på besked. Även fackföreningsrörelsen kräver besked framför allt med hänsyn till sysselsättningsfrågorna.

Industriministern säger nu i sitt svar: "Sysselsättningseffekterna kan inte överblickas innan besluten är fattade." Jag vet inte vad industriministern grundar det påståendet på. I varje fall Roshamns Industri AB har uppgett att det, om det inte snabbt får stöd, blir fråga om nedläggning och arbetslöshet för de anställda. Har inte industriministern lagt märke till att det inte bara är byggnadsarbetarna i Forsmark och Oskarshamn och de anställda vid Uddcomb som drabbas av regeringens brist på energipolitik? I stället för

270 000 nya jobb inom industrin har det blivit 70 000 färre, till stor del beroende på att beslut i energifrågorna inte fattats.

Om nu elkraftspolitiken skall ändras så som centern vill, då borde man väl ha en genomtänkt plan för hur detta skall gå till – bl. a. för hur man skall undvika de enorma kapitalförluster som det är fråga om inte bara inom kärnkraftsproduktionen och -byggnationen utan också i företag av den typ som det här är fråga om. Hur skall sysselsättningen hållas uppe? Vore det inte bättre att ha en plan för detta än att lita till privata uttalanden av olika statsråd, som skapar problem för företagen och sysselsättningen?

Jag vill vädja till industriministern om att så snabbt som det över huvud taget är möjligt ge Roshamns Industri AB ett besked, om ett stöd kommer att ges eller ej. Jag tycker också att det finns skäl för industriministern att ta fasta på förslaget om upprättande av en sysselsättningsplan för företag som drabbas negativt av regeringens energipolitik.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Först vill jag betona att det tillhör praxis att avvakta en utredning och remissomgången på en utredning innan regeringen fattar beslut. Detta måste gälla också i den här speciella frågan, även om jag är medveten om att den ändrade värderingen av elvärmens möjligheter i det långa perspektivet har skapat problem för vissa företag, lika väl som andra företag med den nya energisyn som växer fram har fått nya möjligheter att expandera.

När Bernt Nilsson försöker göra detta till en energipolitisk fråga är det kanske att anstränga sig litet grand utöver vad som är lämpligt. Här sker ju en fortlöpande förändring i konsumtionsvanor och i urval av produkter. Det är ett normalt inslag i företagets vardagsliv att anpassa sig till människors nya konsumtionsvanor och till de nya värderingar som gäller.

Det måste också stå statsråd fritt att delta i den debatt om samhällets utveckling som pågår och där man ju i hög grad har anledning att ifrågasätta direktelvärmens som en expansiv faktor när det gäller uppvärmning av bostäder. Det är ju tekniska, kommersiella och ekonomiska hänsyn framför allt som talar för en omprövning i det sammanhanget.

Jag tycker alltså att man trots allt måste betrakta det som ett vanligt problem i näringslivet när det gäller urval av produkter, hur verksamheten skall utvecklas, hur företag skall leva med i vad som sker i samhället. Där finns en lång rad former för stöd från samhällets sida, från den 1 juli detta år sammanförda i de regionala utvecklingsfonderna. Där finns goda möjligheter för företag som måste lägga om sin produktion eller utveckla nya produkter att få stöd, om man inte klarar det för egen maskin, vilket självfallet är att föredra.

Jag tror inte man skall överdramatisera det här problemet. Om i detta speciella fall företaget behöver stöd för att utveckla nya produkter är företaget alltså välkommet till de institutioner och organisationer som handlägger de ärendena.

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

Fredagen den
3 februari 1978

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tar till orda i denna debatt därför att jag tycker att industriministerns svar andas en förvånande sorglöshet. Vi som representerar fackföreningsrörelsen i skilda sammanhang känner en utomordentligt stor oro inför sysselsättningsfrågorna och den energipolitik som förs i vårt land – eller kanske man skall säga avsaknad av energipolitik. Vi kan ju direkt notera att de framställningar som har gjorts från delar av regeringen på det energipolitiska området utan varje tvivel kommer att få utomordentligt långtgående konsekvenser för sysselsättningen inom stora delar av industrin.

Jag tycker det är märkligt att man inte är beredd att ta upp frågan om en särskild sysselsättningsplan utifrån de tankegångar som i dag finns i regeringen om den nya energipolitiken. Vi tror nämligen, ja, vi är övertygade om att detta kommer att få allvarliga konsekvenser för stora industrigrenar. Vi ser det i de stora företagen, i Asca-Atom, självfallet, Uddcomb och de företag som är direkt berörda av kärnkraftsindustrin och dess utveckling. Vi ser det också i de små företagen som får stora arbeten för sin personal som en effekt av de byggnads- och industriarbeten som kärnkraftsindustrin beställer.

Jag har gjort en undersökning här i Stockholm som visar att det finns ett ganska stort antal firmor inom byggnadsmidesbranschen och att 15 % av de anställda i den branschen antingen är berörda av uppsägningar eller varslade om uppsägning, beroende på bl. a. den energipolitik som förs. De får alltså i fortsättningen inte de beställningar från kärnkraftsindustrin som de hade räknat med. Detta får svåra konsekvenser, särskilt i de små företagen, eftersom det här rör sig om företag som inte har egen tillverkning. Möjligheterna för dem att finna en alternativ produktion är utomordentligt små, då den marknad som de arbetar på förutsätter en stark industriverksamhet på andra håll.

Den sorglöshet som interpellationssvaret utvisar kanske kan förklaras, och den kanske kan förklaras på det viset att den energipolitik som regeringen nu för fram är en försöksballong, dvs. att förslagen kanske inte kommer att genomföras. I så fall förstår jag att regeringen inte uppfattar denna oro som så allvarlig som den i själva verket är. Men redan den oro som de bekymrade människorna ute i arbetslivet i dag känner för sysselsättningen borde leda till bättre och klarare besked från regeringen än vad det här interpellationssvaret utvisar.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag kan väl hålla med industriministern om att det är praxis att avvakta de resultat en utredning kommer till och vad remissvaren ger – det tycker jag är helt i sin ordning. Jag ifrågasätter alltså inte det. Däremot ifrågasätter jag bostadsministerns och energiministerns tidigare uttalanden, som har åsamkat dessa företag skada – den skadan är ju redan skedd.

Så säger industriministern att det står statsråden fritt att delta i debatterna ute i landet. Det gör det naturligtvis, men de får väl då akta sig för att på det

sätt som de har gjort gå ut och säga att den och den produkten skall förbjudas. I så fall är det självklart att människorna inte kommer att köpa de produkterna i fortsättningen. Det är detta som är det allvarliga i sammanhanget, och det är ju det som Roshamns Industri AB upplever: företaget tappar därigenom de inkomster det annars skulle ha fått efter de investeringar det gjort.

Detta är ett vanligt problem, säger industriministern. Men så är det väl ändå inte. Möjligen kan man säga att det blivit ett vanligt problem att statsråden går ut med egna yttranden i olika vitala frågor av allvarlig karaktär.

Jag tar emellertid fasta på det senaste som industriministern sade, att företaget eventuellt kan få stöd om det har svårigheter. Detta tar jag som ett positivt besked. Men nog är det väl ändå så, att industrin har svårigheter på grund av de snabba kast som görs i industripolitiken och framför allt i elfrågorna.

Vi vet att Ringhals 2 står färdigt att starta. Det kostar 1,5 milj. kr. varje dag att inte låta kraftverket göra det. Vi vet att vi har ett budgetunderskott, och i remissdebatten fick vi reda på att det underskottet ökar med 1 000 kr. i sekunden. Vi vet också att det har gjorts ytterligare investeringar på ca 17 miljarder kronor sedan vi fick en borgerlig regering. Det är klart att detta medför ekonomiska påfrestningar. Jag har här en notis som säger att hela den elektrokemiska och den elektrotekniska industrins existens hotas genom Vattenfalls höjningar av priset på elkraften. Vattenfall måste naturligtvis höja priserna på elkraft för att kunna kompensera sig i den svåra situation som man har kommit in i. På grund av detta hotas nu en hel industrigren med ca 6 000 anställda.

Jag hoppas att industriministern har lagt märke till det här. Det är alldeles uppenbart att när ni nu ändrar på energipolitiken, begår ni det fundamentala misstaget att göra alltför snabba kast. Det är omöjligt för industrin att med så kort varsel hinna komma runt hörnorna, och det går inte att ändra inriktning och produktion i företagen etc i landet på samma sätt som man helt enkelt vänder en plog.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Sivert Andersson tycker att jag är sorglös. Det är inte vad jag från oppositionens sida normalt brukar beskyllas för att vara; man tycker i allmänhet att jag har en alltför dyster syn på den industriella utvecklingen, vilket dock är fel. Jag tror nämligen att näringslivet har möjlighet att anpassa sig till den ändrade marknadsbild som t. ex. en ny syn på energihushållningen ofrånkomligen måste medföra.

Om man drog konsekvenserna av detta, skulle den diskussion om kollektivtrafiken, som vi har upplevt här i kammaren gång efter annan och som naturligtvis satt sina spår i expansionen av personbilsförsäljningen, leda till att man fick vidta speciella anstalter också för att upprätthålla personbilsförsäljningen, även om man är medveten om att det från andra synpunkter – samhällsplaneringssynpunkter och energisynpunkter – är en utveckling som måste komma.

Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i företag som tillverkar elvärmeprodukter, m. m.

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

Sivert Andersson överraskar mig med att ha en så konservativ syn på samhället och samhällsutvecklingen. Oavsett den energidebatt som pågår är vi ju ändå alla medvetna om vad som händer, nödvändigheten av en ny syn på hushållning med energiråvaror och att detta också måste leda till praktiska konsekvenser av den typ vi diskuterar här i dag. Det gäller då att se till att man skapar förutsättningar för företagen att bli lönsamma så att man har mera kapital och kan förändra sin produktion i förhållande till marknadens nya förutsättningar. Om det inte räcker får man från samhällets sida se till att det finns kreditmöjligheter för den uppgiften, och det är ju detta vi skapat bl. a. med vårt småföretagarprogram som i hög grad riktar sig till företag av den typ vi här talar om.

Sivert Andersson beskyller oss för att med vår politik skapa problem, och Bernt Nilsson vill t. o. m. hävda att elprishöjningen är en konsekvens av den nya energipolitik vi utvecklar. Det är att helt snedvrیدا debatten. Elprishöjningen är ju en konsekvens av att oavsett vilka energialstrande källor man använder blir energialstringen allt dyrare. Vattenfall måste kompensera sig för detta, och det är också någonting som man måste beakta, när man utvecklar t. ex. system för uppvärmning av hus.

Jag tror alltså att herrarna snedvrیدer denna debatt och gör den till någonting som den inte bör vara – till en energipolitisk debatt. I själva verket rör det sig om företagens möjligheter att anpassa sig till en utveckling som under alla förhållanden kommer, och den får vi försöka klara med normala industripolitiska insatser i den mån företagen inte klarar den själva.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Industriministern beskyller nu mig och Bernt Nilsson för att snedvrیدا debatten. Jag undrar vem det är som snedvrیدer. Det är alldeles uppenbart herr Åsling.

Detta är en debatt om de sysselsättningseffekter som blir följden av vissa energipolitiska åtgärder som regeringen avser att vidta. Om dessa har i varje fall jag framfört synpunkter om att man i tid bör försöka ändra de konsekvenser som uppstår för de anställda. Det är ingen konservativ syn på de här frågorna, industriministern, att försöka se till att man skapar möjligheter för människor att även i fortsättningen ha arbete. Och det är ingen konservativ syn på de här frågorna att mena att det är rimligt att redan nu sätta sig ned och fundera ut vad den energipolitik som åtminstone delar av regeringen har för avsikt att driva igenom får för konsekvenser för sysselsättningen, så att man kan vidta nödvändiga åtgärder i tid. Det tar lång tid att ställa om en industri, inriktad på en exklusiv energiteknik, till en annan produktion med uppnående av samma sysselsättningsgrad.

När det gäller kollektivtrafiken resp. sysselsättningen för de människor som arbetar i bilindustrin menar jag att man även i det fallet i tid bör sätta sig ned och fundera över på vilket sätt dessa människor skall sysselsättas i framtiden.

Avsaknaden av någon som helst analys av dessa frågor i industriministerns interpellationssvar har drivit mig att blanda mig i debatten, och jag vidhåller

att jag tycker att interpellationssvaret är sorglöst. Det är, för att säga det litet tydligare kanske, ansvarslöst.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Industriministern tror att företagen kommer att klara omställningarna. I och för sig tror jag också det, men det är under förutsättning att de får tid på sig – att de får tillräckligt rådrum. Det tar ju flera år att ta fram en ny produkt. Det klarar man inte på bara ett halvår eller på några månader som det nu har varit fråga om på grund av de uttalanden som gjorts. Det kan inte vara rimligt att ett företag satsar på en produktion med stöd av en statlig utredning och att det sedan helt plötsligt kommer nya uttalanden med stöd av något helt annat. Det är självklart att det här företaget inte kan bära en sådan omsvängning. Roshamns är ett litet företag som inte har så stora resurser. Och småföretagen säger ni ju att ni vill slå vakt om. Detta företag är dessutom decentraliserat så långt som det går, så som ni ju också vill ha det. Det fordras emellertid en sysselsättningsplan över hur en omställning skall gå till. Det går inte bara att göra sådana tvära kast som regeringen gjort i det här fallet, där Roshamns Industri AB är ett exempel på hur företagen drabbas.

Det gäller att få företagen lönsamma, säger industriministern. Ja, det är självklart. Men hur skall de kunna bli lönsamma när de inte får sälja sina produkter på grund av att ett par statsråd varit ute och talat och sagt att produkten i fråga skall förbjudas? Det är alldeles uppenbart att den då inte går att sälja.

Höjningen av energipriset beror naturligtvis delvis på de orsaker som industriministern tar fram, men otvivelaktigt beror höjningen också på att energipolitiken är klantigt skött av regeringen.

Industriministern tycker att det här är en energipolitisk debatt. Nej, det är det inte, herr industriminister. Som jag ser det handlar debatten om sysselsättningen för människorna i de företag som blir drabbade. Det är det som saken gäller i första hand. Om ni kan ta fram en energipolitik som inte drabbar de anställda ute i företagen, så gör det! Men jag tror att det är helt omöjligt att göra det utan att man har en plan över hur man skall förverkliga sin målsättning. Det går inte att svänga runt så snabbt som man gjort här. Konsekvenserna av den här snabba omkastningen drabbar företagen. De har inte hunnit med att göra den omställning och få den lönsamhet som industriministern talar om. Det gäller t. ex. Roshamns.

Jag tycker trots allt att industriministern i den fortsatta debatten avfärdar de här problemen som om de inte skulle finnas. Visserligen sade industriministern att Roshamns talesmän var välkomna om de hade bekymmer, men det är alldeles uppenbart att det finns flera företag som har precis samma problem och att ni dragit i gång karusellen utan att ha någon plan för hur ni skall klara ut det hela.

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

Fredagen den
3 februari 1978

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i företag
som tillverkar
elvärmeprodukter,
m. m.*

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Låt mig säga till Bernt Nilsson att hans senaste yttrande är mycket anmärkningsvärt. Det ifrågasätter Vattenfalls objektivitet när man anhåller att få höja eltaxorna. Bernt Nilsson försöker göra gällande att någon sorts energipolitiska debatter skulle ha gett utslag i höjning av eltaxorna. Det är ett ganska anmärkningsvärt yttrande och ett anmärkningsvärt sätt att ifrågasätta Vattenfalls kompetens när det gäller de här frågorna.

Sedan är hela den här debatten också ur andra synpunkter ganska meningslös. Vad Bernt Nilsson egentligen ifrågasätter är ju den beslutsprocess som vi har i vårt svenska samhälle med utredningar, med alla människors fria rätt att tycka och även kommentera de uppslag som utredningarna för fram, men där man ändå i beslutsprocessen måste avvakta remissinstansernas uppfattningar, regeringens ställningstagande och lagstiftningsarbetet här i kammaren. Det kan inte finnas någon företagare som lever i den tron att man inte måste ha med det resultatet i bedömningen av sina framtidsutsikter!

Sedan gör Bernt Nilsson ett anmärkningsvärt fel när han inte på något sätt tar hänsyn till den sysselsättningsökning som ligger i att man nu lägger om kursen i energipolitiken, skapar nya företag och ger nya produkter i gamla företag möjligheter att utvecklas. Det skall man också ta med i bilden när man bedömer effekten av den nya energipolitik som växer fram.

Socialdemokraterna använder gärna uttrycket planmässig, något som jag har viss förståelse för, men vi har ändå en näringspolitik – i företagarföreningarna, så småningom i de regionala utvecklingsfonderna och i statens industriverk – som tar hand om problem av den här karaktären, och när de blir akuta är också arbetsmarknadsverket inblandat.

Jag kan berätta för Bernt Nilsson att statens industriverk har ett arbete på gång där man analyserar de här företagens eventuella svårigheter och möjligheterna att styra över produktionen till en alternativ inriktning. Här pågår ett arbete, och man behöver alltså inte skapa nya planer, eftersom det är ett reguljärt inslag i de ansvariga myndigheternas arbete att hjälpa företag att omstrukturera och lägga om produktionen.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ifrågasätter inte Vattenfalls kompetens att sköta höjningar och inte dess kompetens över huvud taget, herr industriminister. Jag tror att höjningen är helt korrekt. Men det är helt klart, enligt min mening, att man tvingats göra betydligt större höjningar än man skulle ha behövt göra om man hade fått starta fler kärnkraftverk, som nu är i gungning. Jag ifrågasätter inte heller de utredningsresultat som lagts fram, om industriministern tror det. Tvärtom tycker jag att det utredningsbetänkande som lagts fram har vissa förtjänster, och man har där på ett mera nyanserat sätt än tidigare analyserat de frågor det här rör sig om. Utredningens ledamöter är också beredda att göra vissa inskränkningar.

Men det talas i utredningsbetänkandet inte alls om att förbjuda elvärmepaneler. Det är något helt annat än vissa borgerliga statsråd varit ute och talat

om. Jag tycker det är märkligt att enskilda statsråd går ut och tillkännager egna åsikter i frågor av den här karaktären. Det må vara en sak att man deltar i debatten, men man bör inte göra så kategoriska uttalanden som man gjort här, där man t. o. m. går in i VVS-branschens tidningar och klart deklarerar att panclerna skall förbjudas. Det är självklart att den här produkten, efter sådana uttalanden, är utan framtid.

Industriministern säger att jag inte tar hänsyn till sysselsättningsökningarna i andra företag. Ja, förmodligen blir det en ökad sysselsättning inom VVS-branschen, och det är i och för sig bra. Men var finns planen för hur det här skall klaras? Hur skall de 65 anställda i Roshamns Industri AB, varav 40 kvinnor, få jobb i fortsättningen? Det har ingen sagt någonting om. Och det är ju framför allt sysselsättningsfrågorna det rör sig om!

Ni vill helt enkelt inte ha en plan för hur det här skall gå till – även om industriministern nu hänvisar till industriverket – utan ni förutsätter att det enskilda initiativet skall lösa problemen. Och det gör det väl så småningom. Men det tar mycket längre tid, och verkningarna för de företag och framför allt de anställda som drabbas blir mycket svårare. Därför borde det göras upp en plan för hur problemen skall elimineras. Man borde i varje fall försöka göra en sådan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Hans Alséns* (s) den 11 januari anmälda interpellation, 1977/78:110, och anförde:

Herr talman! Herr Alsén har frågat mig

1. hur jag ser på utfallet av riksdagens beslut från 1975 om utbyggnad av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten,
2. vilka planer regeringen har för att påverka kommunerna att i snabbare takt än hittills bygga ut den konsumentpolitiska verksamheten,
3. vilka åtgärder regeringen avser vidta för att ytterligare stödja de svaga konsumentgrupperna som drabbas hårdast av den höga inflationen.

Som bakgrund till mitt svar på den första frågan om hur jag ser på utfallet av utbyggnaden av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten vill jag redovisa vissa siffror som delvis avviker från dem Hans Alsén åberopar i sin interpellation. Min redovisning bygger på uppgifter från konsumentverket.

Den 1 juli 1975, dvs. kring tidpunkten för riksdagens beslut om utbyggnaden av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten, fanns någon form av konsumentpolitisk verksamhet i 69 kommuner. Motsvarande siffra var 101 kommuner den 1 juli 1976 och 155 kommuner den 1 juli 1977. Enligt min senaste uppgift, som avser den 1 januari 1978, var antalet kommuner

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

Fredagen den
3 februari 1978

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

med någon form av konsumentpolitisk verksamhet drygt 160. Ca 80 % av landets befolkning bor i de kommuner som i dag har en konsumentpolitisk verksamhet.

Ett annat drag i utvecklingen är att andelen kommuner som inrättat konsumentnämnd har ökat. Konsumentvägledarnas tjänstgöringstider varierar från kommun till kommun. Detta kan vara en naturlig följd av kommunens storlek. Ambitionerna för den konsumentpolitiska verksamheten torde dock i många fall vara olika.

Vid bedömningen av frågan om det är påkallat att påverka kommunerna att bygga ut den konsumentpolitiska verksamheten i snabbare takt än hittills anser jag det lämpligt att också utgå från en prognos för den framtida utvecklingen. Konsumentverket beräknar i sin anslagsframställning för 1978/79 att antalet kommuner med konsumentpolitisk verksamhet i slutet av budgetåret 1978/79 kommer att vara 225. Att förvänta sig en sådan utbyggnadstakt kanske är alltför optimistiskt i det svåra ekonomiska läge som kommunerna befinner sig i. En successiv ökning av antalet kommuner med konsumentpolitisk verksamhet kan dock förutsättas. Som bekant svarar hemkonsulenterna för vägledning till enskilda konsumenter i kommuner som ännu inte har konsumentpolitisk verksamhet.

Mina slutsatser av de fakta jag nu har redovisat är att det inte finns anledning för regeringen att vidta åtgärder för att påskynda utbyggnaden av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten. Den hittillsvarande ökningstakten när det gäller antalet kommuner som inrättat någon form av konsumentpolitisk verksamhet kan inte betraktas som långsam. Utbyggnaden av den kommunala konsumentverksamheten har inte visat någon oroande tendens, och det finns heller inte grunder för bedömningen att så skulle bli fallet i framtiden.

Den kommunala konsumentpolitiska verksamheten bör därför byggas ut i enlighet med riksdagens beslut. Detta innebär att den konsumentpolitiska verksamheten skall vara ett frivilligt åtagande från kommunernas sida. Varje kommun skall själv avgöra hur organisationen närmare skall utformas. Vidare skall det kommunala engagemanget utformas så att det inte i någon högre grad belastar kommunernas ekonomi.

Slutligen har Hans Alsén frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att ytterligare stödja de svaga konsumentgrupperna, som enligt interpellationen drabbas hårdast av den höga inflationen. Jag anser för min del att inflationen har allvarliga följder för samhället på många olika sätt. Det är därför nödvändigt att alla parter tar sitt ansvar och hjälper till att bryta inflationsförväntningarna. Jag ämnar inte gå närmare in på denna fråga här, eftersom den kommer att behandlas i senare debatter. När det gäller de konsumentpolitiska aspekterna på de s. k. svaga konsumentgruppernas situation vill jag erinra om att riksdagen uttalat att konsumentpolitiken i hög grad skall inriktas på att tillvarata dessa gruppers intressen. Detta framgår också av konsumentverkets instruktion. Många av de åtgärder som konsumentverket har vidtagit eller kommer att vidta utgår ifrån denna målsättning.

Jag förutsätter att Hans Alsén inte väntar sig en uppräknig av alla dessa åtgärder i detta interpellationssvar.

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för att han har svarat på min interpellation; innehållet i svaret är jag däremot inte särskilt tillfredsställd med, och jag tänker göra några kommentarer till det. Först må det dock tillåtas mig att göra några allmänna reflektioner.

Vissa politiska frågor drabbas stundom av ödet att stå i centrum för intresset under en relativt kort tid. Ofta händer det då att våra politiska partier rent av tävlar om att vara generösa och tillmötesgående mot de krav som förs fram. I aktuella politiska frågor finns ju alltid möjligheten att åtminstone på kort sikt kunna vinna poäng. Denna sorts dagsverkspolitik kan vara hämmande, ja, rent av förödande för vissa politiska områden. Vi politiker har ett stort ansvar för att de politiska frågorna inte blir taktiska poängknipar-nummer. Vi måste ständigt komma ihåg att det är människornas levnads-villkor och välfärd som vi skall slå vakt om. Därför måste vi också iaktta de förändringar som människors situation utsätts för, och det menar jag att handelsministern i sitt svar inte alls har gjort. Han hänvisar avslutningsvis till en rad formella förhållanden – om konsumentverkets ansvar osv. Jag känner väl till konsumentverkets instruktion. Handelsministerns kommentar att han inte behöver räkna upp de olika uppgifter verket har är därför helt O. K. från min synpunkt. Men den visar tyvärr att för handelsministern är konsumentens situation i första hand en fråga om hur problemet formellt skall hanteras, och där skiljer sig våra uppfattningar.

Konsumentpolitiken är ett område som på senaste tiden har kommit i skymundan. Det har drabbats av lågkonjunktorens isande vindar och blivit något nedfryst. Det är en helt följdriktig företeelse i en marknadsekonomi att när det kärvar till sig får konsumenternas intressen träda tillbaka för industrins intressen.

Men att villkorslöst acceptera regeln att det som är bra för industrin är bra för konsumenterna anser jag vara fel. Det är just i en för hela samhället kärv situation som vi behöver en fast, medveten och aktiv konsumentpolitik.

Under det senaste året har vi upplevt hur konsumenternas situation har försämrats kraftigt. Det är följderna av en medveten ekonomisk politik från den borgerliga regeringens sida. Avsikten har varit – och den är i långa stycken vällovlig, det vill jag gärna erkänna – att stärka industrin, framför allt exportindustrin, och att minska den privata konsumtionen. Det har varit en framgångsrik politik, åtminstone vad beträffar den totala minskningen av den privata konsumtionen. Hur det är i övrigt vill jag inte yttra mig om nu, men man kan självfallet hysa viss tveksamhet. Men lika frikostig, intresserad och aktiv som regeringen har varit när det gäller att förse industrin med pengar – det ansvariga statsrådet lämnade nyss kammaren, men skall man tro på uppgifterna har herr Åsling slagit alla rekord – lika ointresserad har man varit att se på hur effekterna har blivit för konsumenterna.

Jag vill ge en kort belysning av konsumenternas situation. Det är inga nya

Fredagen den
3 februari 1978

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

siffror, men jag tror ändå att de kan ha en plats i den här debatten.

Under 1977 drabbades löntagarna av en reallönesänkning på fyra procentenheter. För en genomsnittlig industriarbetare innebär det 200 kr. per månad och för en tjänsteman 250 kr. per månad i minskad köpkraft. Eftersom den rekordstora inflationen främst slog igenom på dagligvarorna innebär det en försämring för låginkomsttagare och barnfamiljer gentemot övriga grupper i samhället, grupper som har möjlighet att i andra avseenden kompensera sig för en sådan här situation. De svagaste konsumenterna har därför drabbats hårdast.

Inför 1978 kan vi inte vänta oss några underverk när det gäller ekonomin. Det är väl helt uppenbart. Prognoserna pekar på fortsatta uppoffringar från konsumenternas sida. Många tecken tyder på att standardsänkningen för människorna blir ungefär lika stor som under föregående år. Jag upprepar att det innebär att de svaga konsumentgrupperna kommer att få sin situation ytterligare försämrade och att klyftan mellan fattiga och rika – jag tycker att det är ett adekvat begrepp i sammanhanget – kommer att öka ytterligare ett steg.

Det är mot denna bakgrund vi skall betrakta samhällets konsumentpolitiska verksamhet. Det är här vi måste se konsumenternas situation. Vad har då gjorts från regeringens sida för att stärka konsumenternas ställning? Ja, trots de vackra orden om aktiv konsumentpolitik som fanns i regeringsdeklarationen har vi inte sett annat än hur regeringen i de frågor, där man kunnat visa sin konsumentpolitiska vilja, faktiskt har svikit konsumenterna. Jag har sagt det i tidigare debatter med handelsministern, och jag tvingas upprepa det. Jag tar ett exempel. Propositionen om åtgärder inom distributionen, som kom i slutet av förra året, var en besvikelse för människor och kommuner i glesbygdsområdena. Den allmosa – jag tvingas kalla det så – som regeringen erbjöd som driftstöd för att upprätthålla varudistributionen bl. a. i glesbygderna motsvarar inte en tiondel av behoven – behov som ökar mer och mer; det kommer vi säkerligen att få uppleva under innevarande år. Vad jag här talar om är driftstödet ur konsumentens synpunkt. Det var lättare och naturligtvis också billigare att villfara livsmedelshandlarnas i sig berättigade begäran om vägskyltar med ordet Lanthandel på. Tyvärr hjälper inte den åtgärden konsumenterna särskilt mycket.

Jag har frågat handelsministern vad regeringen tänker göra för att fullfölja det beslut en enig riksdag fattade 1975 om utbyggnad av den kommunala konsumentpolitiken. I min interpellation har jag pekat på kvantiteten i utbyggnadstakten. Här har jag tydligen fått uppgifter som inte är helt korrekta, och jag har ingen anledning att tvivla på att handelsministerns uppgifter, som ju emanerar från konsumentverket, är de riktiga. Den korrigeringen vill jag gärna göra. Det är i sig tillfredsställande att man kan finna att kvantiteten i det här fallet är något bättre än vad jag hade anledning att ange.

Men det är kanske intressantare att se på kvaliteten, på innehållet i den konsumentpolitiska verksamheten på det kommunala planet. Enligt de senast tillgängliga siffrorna från konsumentverket fanns det vid årsskiftet

konsumentnämnder i 62 kommuner – ett mycket lågt tal, som jag ser det. Resurserna på personalsidan för den konsumentpolitiska verksamheten är mycket begränsade. Endast 29 kommuner har i dag fast heltidsanställd personal, och 34 kommuner har fast deltidanställd personal. I en stor del av kommunerna har man lagt ansvaret för konsumentpolitiken på kommunstyrelsen, och med kännedom om dess arbetsbörda kommer konsumentpolitiken helt naturligt långt ner på prioriteringslistan. När jag säger det är det inget försök att nedvärdera kommunstyrelsernas arbete och vilja, men helt naturligt är deras möjligheter att göra insatser på detta område begränsade.

I riksdagsdebatten 1975 om den lokala konsumentpolitiska verksamheten tillät jag mig hysa vissa tvivel på uppslutningen omkring konsumentpolitiken i kommuner med borgerlig majoritet. Mina farhågor har tyvärr delvis blivit bestyrkta. Av landets kommuner med borgerlig majoritet har i dag en sjättedel inrättat konsumentnämnder, medan nära hälften helt saknar konsumentpolitisk verksamhet. Siffrorna för kommuner med icke-borgerlig majoritet visar att en knapp tredjedel har konsumentnämnder, och i en tredjedel saknas konsumentpolitisk verksamhet. Tillståndet är alltså inte heller där tillfredsställande. Till detta bör sägas att även i kommuner med borgerlig majoritet har initiativet till att starta konsumentpolitisk verksamhet till övervägande delen kommit från socialdemokrater.

Att i dag tala för en utvidgning av den kommunala verksamheten är inte populärt ute i kommunerna. Den ekonomiska situationen är för många kommuner nära bristningsgränsen. Jag är djupt medveten om det, men jag vågar mig ändå på att säga att både för samhället och för människorna är det så angeläget att den kommunala konsumentpolitiska verksamheten kommer i gång och att man inte får använda ekonomiska argument som avgörande hinder. Erfarenheterna hittills visar att kostnaderna för verksamheten kan hållas inom rimliga gränser och ändå ge ett gott utbyte. Generellt visar det sig att utöver lönekostnaderna kan stora insatser göras till mycket blygsamma kostnader. För att belysa detta vill jag ange några kostnadsexempel:

Det första gäller Örebro, där man har konsumentnämnd och två och en halv tjänst till en kostnad per år av enligt uppgift 307 000 kr.

Det andra gäller Katrineholm, som också har konsumentnämnd och en tjänst till en kostnad per år av ca 156 000 kr.

Solna, slutligen, har konsumentsekreterare, och verksamhetskostnaden per år utom lönen uppgår till 25 000 kr.

Från konsumentpolitisk synpunkt – jag upprepar det igen – rör det sig alltså om mycket rimliga kostnader, och det är som jag ser det välplacerade pengar också från kommunalekonomisk synpunkt.

Jag har velat peka på att konsumentpolitiken är ett viktigt område som inte får försummas. Effekterna av försumlighet på detta område blir mycket kostsamma på lång sikt för samhället. För människorna innebär det ett fortsatt ökat beroende av krafter utanför deras kontroll och en ökad klyfta mellan starka och svaga konsumentgrupper. Men jag vill här kraftigt understryka att vid en utbyggnad av den kommunala konsumentpolitiken får man inte nöja

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

sig med halvhjärtade lösningar. I riksdagsdebatten 1975 pekade jag på det kvalitativa kravet, och jag skall be att få citera ur riksdagsprotokollet:

”Nu föreslås inrättande av kommunala konsumentnämnder. Jag vill än en gång stryka under att det är viktigt och nödvändigt med den åtgärden. Jag tar det helt naturligt, eftersom det har skymtat vissa synpunkter av varierande innehåll i det avseendet, att man talar om kommunala förtroendemannaorgan i vanlig mening, sammansatta på det sätt som den kommunallag vi arbetar efter känner. Någon annan lösning i det fallet anser jag utesluten.”

Jag vill återigen betona att vad som är det intressanta här, det är de kommunala konsumentnämnderna. Det är väldigt viktigt att de konsumentpolitiska frågorna får en status just genom sådana särskilda nämnder som för konsumenternas frågor i paritet med t. ex. fritidsfrågor, frågor som gäller vatten och avlopp och vad det nu kan gälla.

Mot bakgrund av vad som hänt sedan maj 1975 inom konsumentpolitiken finns det anledning att än en gång markera kravet på kommunala konsumentnämnder. Med tanke på det hårdnande klimatet för konsumenterna och särskilt för de svaga konsumentgrupperna kanske man t. o. m. måste överväga att gå ett steg längre och begära obligatoriska konsumentnämnder i kommunerna.

Men innan vi närmare överväger ett sådant steg anser jag självfallet att regeringen måste visa och ta sitt ansvar gentemot konsumenterna; det är detta min interpellation har syftat till. Men, herr talman, jag tvingas konstatera att inga stora förhoppningar i det avseendet kan växa fram ur handelsministerns svar. Det präglas av passivitet och något av resignation på det här området. Konsumentpolitiken i kommunerna är som jag ser det en besvikelse. Utfallet av riksdagens beslut 1975 är ingalunda det man skulle önska, framför allt – jag upprepar det – om man ser det utifrån den situation som konsumenterna befinner sig i i dag. Enligt min mening finns det brister i utbyggnaden av denna verksamhet inte bara vad det gäller kvantiteten, utan kanske framför allt vad det gäller kvaliteten. Det hade därför varit värdefullt om handelsministern i dag hade sagt i sitt svar: Vi skall från regeringens sida i det här läget känna ett speciellt ansvar för att försöka övertyga kommunerna om deras uppgifter och skyldigheter på detta område. Men tyvärr finns det ingen sådan vilja i svaret, och därför är det väl fruktlöst att i dag i den här debatten mera diskutera det problemet.

I min sista fråga tar jag upp vilka åtgärder regeringen vill vidta för att stödja konsumentgrupperna allmänt sett. Handelsministern svarar smått magistralt och ganska avböjande i sak, att den frågan får väl komma upp i sinom tid i andra sammanhang. Det känns nästan litet otillbörligt att jag ställde frågan, men jag tyckte att den var angelägen och det tycker jag alltjämt. Därför skall jag också kommentera handelsministerns svar, där han hänvisar till konsumentverkets instruktion. Det är verkligen ganska formellt, som jag nämnde inledningsvis, för konsumentverkets instruktion känner jag väl. Men vad inte någon kunde tro när konsumentverkets instruktion skrevs var att de svenska konsumenterna skulle utsättas för en hejdlös inflation. Det är vad

som har hänt – en hejdlös inflation.

Jag har lyssnat till handelsministern i hans egenskap av riksdagsman, när han mästrade de socialdemokratiska statsråden i olika ansvarsområden för deras brist på känsla för att man måste komma till rätta med inflationen. Då är det mycket mer märkligt när handelsminister Burenstam Linder i dag inte låtsas om den över huvud taget, och säger att här skall alla parter hjälpa till för att komma till rätta med den. Javisst skall man det. Men regeringen har det primära ansvaret. Det har herr Burenstam Linder så många gånger slagit fast i den här kammaren när han befann sig i opposition. Det har hans partiledare gjort med stor emfas, och med all rätt i många sammanhang. Men det verkar vara helt borta i det här avseendet. Det är ju här inflationen verkligen känns – hos den enskilda människan.

Konsumentverket gör ett mycket förtjänstfullt arbete, men vi kan rimligen inte begära att man skall trola i detta läge. Därför menar jag med min fråga och mitt resonemang att det är regeringens politik som är grundläggande för konsumentverkets möjligheter att över huvud taget göra någonting som blir av reell betydelse för konsumenten. Det är där handelsministern böjer av och slänger tillbaka bollen till jag vet inte vilka mottagare – det är ett stort antal. Men regeringen är tydligen inte primärt ansvarig. Det är i varje fall min mening att det är på det sättet. Litet kan man känna att det är marknadskrafters fria spel som skall lösa problemet. Det står inte så, men man känner det av den koservativa tonen i svaret.

Till slut vill jag säga att det är en rejäl högermarkering i svaret, och det är en god partipolitisk moral, modell m. Det är mycket hedervärt. Det är inte alla partier i regeringsställning som förmår göra den markeringen. Men samtidigt vill jag skynda mig att säga att det är en mycket dålig uppföljning av regeringsdeklarationen vad det gäller konsumentpolitiken. Det är framför allt – och det är det allvarliga – ett dåligt ansvar man visar mot de svagaste i samhället, och det beklagar jag verkligen.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! De flesta människor är producenter under en viss tid av dygnet och konsumenter under en annan tid. Någon skarp skillnad mellan de två grupperna finns faktiskt inte, herr Alsén. Jag föreställer mig därför att när man i den allmänna ekonomiska politiken strävar efter åtgärder som skall stärka sysselsättningsmöjligheterna, göra det möjligt för näringslivet att fungera, så är det inte något självändamål. Tanken är ju att de många människor som ett samhälle består av skall kunna få de resurser som gör att de, när de på fritiden skall vara konsumenter i stället för producenter, har någon möjlighet att verkligen vara det.

De allmänna ekonomisk-politiska iakttagelserna tror jag att herr Alsén måste ställa sig bakom. Det blir därför litet krystat med uppdelningen att regeringen strävar efter att stärka näringslivet och fullständigt glömmet bort konsumenterna, som herr Alsén påstår.

Att jag inte fördjupade mig i en omfattande ekonomisk-politisk diskussion har en förklaring som jag tror att Hans Alsén har viss respekt för. Visserligen

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

skulle vi kunna debattera en lång stund om detta – men då skulle det bli just en mycket lång stund och gå långt utöver vad Hans Alséns fråga egentligen gäller. En allmän ekonomisk-politisk diskussion har vi haft under den allmänpolitiska debatten, och vi kommer snart att få en ny i finansdebatten om några veckor. Att jag därför avstår från att fördjupa mig i den här diskussionen är inte därför att jag tycker att den är oviktig, utan därför att den får en så fullständig täckning i dessa andra sammanhang.

Jag vill dock tillåta mig ytterligare en allmän betraktelse, som hänger ihop med ekonomin och verkligen också med konsumenternas ställning. Det gäller skattefrågorna. Det är betydelsefullt att sträva efter att motverka de ständiga skattehöjningarna. Och regeringens budget är utformad mot den bakgrunden. Att skattetrycket fortfarande har en tendens att stiga beror i hög grad på att kommunerna ökar sina skatter. Och dessa skatter drabbar konsumenterna och gör det svårare för dem att få ekonomin att gå ihop. Hur mycket pengar man än tilldelar konsumentsekreterare och konsumentverk så skulle det aldrig kunna reparera den sidan av saken.

När man talar med kommunfolk om varför kommunalskatterna befinner sig i stigande så är ett argument att staten lägger stora bördor på kommunerna och talar om för dem precis hur det ena och andra skall vara. Den iakttagelsen från kommunalt håll har haft en viss inverkan på hur riksdag och regering agerat, både före och efter regimskiftet. Det kan möjligen vara en förklaring till att man exempelvis sade att de olika aktiviteterna av konsumentpolitisk natur som skulle ske ute i kommunerna skulle vara utformade så att de inte innebar någon stor belastning på kommunernas ekonomi och så att kommunerna själva i hög grad skulle få bygga ut verksamheten mot bakgrund av sina erfarenheter.

Jag vill nu lämna det här med skatter men ändå resonera om kommunernas konsumentpolitik. Jag finner det rimligt också av andra skäl att låta kommunerna ha ett ansvar. Herr Alsén kan ju föreställa sig att han är allkunnig och vet precis hur allting skall vara. Men enligt mina föreställningar vet människor som sitter ute i kommunalpolitiken också rätt mycket – faktiskt kanske mer när det gäller den egna kommunen – om vad som är rimligt och riktigt. De kanske säger: Låt oss nu bygga ut på sådant sätt att vi vinner erfarenhet och ser till att det verkligen blir bra och inte bara ett budgetanslag och en pappersorganisation av det hela – ingen konsument är ju hjälpt av det.

Jag håller gärna med herr Alsén om att detta med kvalitet är viktigt, och jag tycker att det närmast stöder de tankegångar jag försöker framföra, nämligen att man i stället för att från ett år till ett annat bygga ut precis på ett visst sätt låter kommunerna bygga ut gradvis. Det är t. ex. noga med att rekrytera rätt folk – det spelar ju roll att man verkligen får folk som kan någonting och inte bara någon som är ditplockad för att man tyckt att personen av en eller annan anledning är lämplig.

När det gäller utbyggnadstakten förefaller det som om herr Alsén har bristfälliga siffror i sin interpellation. När man ber konsumentverket att komma med siffror visar det sig att utbyggnadstakten är en annan än den

Hans Alsén anger i interpellationen. Det erkände också herr Alsén, och det är utmärkt. Jag har ingen kritik mot att han angav felaktiga siffror. Men när herr Alsén konstaterar att de siffror som interpellationen grundar sig på inte är helt korrekta, så får väl herr Alsén ändra sin slutsats och sitt tonfall något.

När det sedan gäller aktiviteterna för de svaga grupperna står det i konsumentverkets instruktion att stor uppmärksamhet skall ägnas åt dessa. Det är inte bara formalia, utan man gör det också. Mycket av den verksamhet som bedrivs har en sådan inriktning. Att jag inte räknade upp allt vad man gör – undersökningar, branschöverenskommelser m. m. – beror på att detta är väl bekant, inte minst för Hans Alsén.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag trodde att jag tidigare markerade att näringslivets förmåga att komma till rätta med sina problem, att få produktionen i våra olika anläggningar runt om i landet att öka och att så effektivt som möjligt utnyttja våra tillgångar, är grundläggande för vår möjlighet att öka vårt välbefinnande och skapa trygghet för individerna i det här samhället. Det är uppenbart att grunden för våra möjligheter är ett väl fungerande näringsliv. Jag har ingen anledning att förneka riktigheten av denna grundläggande värdering.

Men jag menar att när samhället med en borgerlig regerings tillskyndan tvingas använda så mycket av de gemensamma resurserna som man onekligen gör för att tyvärr ofta kortsiktigt – och förhoppningsvis stundom långsiktigt – rädda företag, måste man också komma ihåg att det ofta innebär att man skapar en svår situation för konsumenterna. Det här får nämligen olika effekter i form av prisstegringar och kostnader på olika områden som drabbar de enskilda. När dessa enskilda, som jag påpekade, ofta är de svaga grupperna, de som har det svårast att klara kostnadsökningar och en realstandardminskning, måste man ägna speciellt intresse åt dessa grupper, parallellt med att man på olika sätt försöker stärka näringslivet.

Jag tror att det är väldigt viktigt att komma ihåg den solidaritetsaspekt som hör till det här resonemanget – det gäller solidariteten med de svaga grupperna. Här för krävs olika insatser. En insats som jag anser vara mycket viktig är den som kan göras på det konsumentpolitiska området.

Sedan kan man, som handelsministern gör, säga att det är svårt att dela upp individerna i konsumenter och producenter – ofta är man både och. Det finns naturligtvis stora grupper som inte är det, men i stort äger handelsministerns resonemang sin riktighet. Men vi måste ändå vara överens om att det finns en speciell form av konsumentpolitik i det här landet, och det är den jag talar om, nämligen den specifika form som rubricerats som kommunal konsumentpolitisk verksamhet – en politik för konsumenterna. Jag har här velat peka på att det är önskvärt, mot bakgrund av den svåra situationen för många människor, att regeringen utvecklar aktivitet för att ytterligare få kommunerna att inse sitt ansvar med hänsyn till riksdagsbeslutet 1975 och framför allt med hänsyn till de här svaga konsumentgrupperna.

Det är detta resonemanget gäller, och där beklagar jag alltså att handelsministern inte vill medverka till att regeringen i någon lämplig form går ut och

Om den kommunala konsumentpolitiska verksamheten

gör markeringen om önskvärldheten av kommunernas ökade aktivitet. Egentligen är det ju bara att fullfölja och ge ett faktiskt innehåll åt ett riksdagsbeslut från 1975, som jag ser det. Det är inte fråga om att lägga nya pålagor på kommunerna, utan det är fråga om att försöka ge ett faktiskt innehåll åt ett riksdagsbeslut som fattades i stor enighet här i kammaren.

Den kommunala konsumentpolitiken är vad det gäller framför allt innehållet, kvaliteten, enligt min mening inte utvecklad på ett tillfredsställande sätt. Här har kommunerna ett särskilt ansvar. Självfallet är det så att många kommunalmän tyngs av en besvärlig ekonomisk situation och därför naturligen också ganska lätt skjuter nya uppgifter i bakgrunden. Just av den anledningen, menar jag, är det så viktigt att regeringen påpekar önskvärldheten och behovet av just den kommunala konsumentpolitiken.

Om det nu är så att handelsministern absolut vill föra det här resonemanget att kommunerna vet bäst, kommunalmännen vet bäst, så O. K. Regeringen vill tydligen göra det till sin princip, att man skall inte på något sätt påtala detta, man skall inte på något sätt framställa önskemål om ökad aktivitet utifrån regeringens synpunkt. Skulle man då inte möjligen kunna tänka sig att vi var och en – jag är beredd att göra det i mitt parti – försöker övertyga våra partivänner på det kommunala planet om nödvändigheten av att aktivera den kommunala konsumentpolitiken? Är det möjligen så att man skulle kunna få den moderate partiansvarige Staffan Burenstam Linder att överväga den formen, om det känns smakligare och trevligare att aktualisera de här frågorna på partiplanet? Kan det möjligen vara en framkomlig väg för handelsministern att komma ifrån vad som tydligen är ett principiellt och formellt dilemma i det här läget, ja, då kan vi möjligen nå samma syfte som jag är ute efter, nämligen en aktivare kommunal konsumentpolitik – aktivare och kvalitativt betydligt bättre.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Den avslutande fråga som Hans Alsén ställde har jag ju faktiskt redan besvarat. Jag har pekat på vad jag anser vara betydelsefullt, nämligen att kommunalpolitikerna med sin kännedom om de kommunala förhållandena också har möjligheter att på erfarenhetsgrund utveckla detta, så att det inte bara blir en pappersorganisation med en budgetpost utan att det blir kvalitet i det hela.

Slutligen, herr talman, förefaller det som om Hans Alsén menar att jag hade gått baklänges på beslut som var fattade av riksdagen. Så är det ju faktiskt inte, utan i propositionen från 1975 i detta avseende slog den dåvarande socialdemokratiska handelsministern fast att det inte skulle behövas någon lagreglering – det hade ett flertal remissinstanser sagt. Det är alltså Hans Alsén som har en annan uppläggnings f. n.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag har inte talat om någon omedelbar lagreglering av den här frågan i och för sig, även om jag har sagt att det kan tänkas att man får pröva vägen att göra konsumentnämnderna till obligatoriska nämnder.

Vad jag har pekat på är den enstämmighet som utvecklades här i kammaren om det angelägna i att den konsumentpolitiska verksamheten på det kommunala planet kom till stånd och kom till stånd i bredaste möjliga omfattning. Det är detta det gäller. Den dåvarande handelsministern uttalade väldigt klart på den här punkten, att han verkligen förutsatte att kommunerna skulle uppleva riksdagsbeslutet som någonting viktigt, någonting som man hade skyldighet att realisera. Han lät även den möjligheten skymta, att man eljest fick överväga andra former.

Sådant var resonemanget vid detta tillfälle 1975. Det menar jag är väldigt viktigt att komma ihåg och ta fasta på i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

*Om förekomsten
av svensk vapen-
export till Brasi-
lien, m. m.*

§ 3 Om förekomsten av svensk vapenexport till Brasilien, m. m.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 12 januari anmälda interpellation, 1977/78:115, och anförde:

Oswald Söderqvist har frågat mig om vilka slutsatser som har dragits och vilka eventuella åtgärder som har vidtagits i handelsdepartementet med anledning av ett remissvar från Svensk-brasilianska handelskammaren angående utredningen om ökade insatser för svensk export till u-länder. I remissvaret sågs att en ändrad attityd från att bedöma krigsmaterielexport utifrån allmänpolitiska grunder till att se det mera kommersiellt kan få stor inverkan på det svenska sysselsättningsläget.

Oswald Söderqvist har därtill ställt frågan om det pågår någon svensk vapenexport och/eller krigsmaterielexport till Brasilien och, om så är fallet, vad den består av.

Frågor rörande export av krigsmateriel prövas enligt de riktlinjer som fastställdes av 1971 års riksdag.

Det innebär att exporttillstånd för krigsmateriel inte kan ges till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller som är invecklad i internationell konflikt, som kan befaras leda till väpnad konflikt, eller som har inre väpnade oroligheter. I riktlinjerna framhålls att man vid tillämpningen dock bör skilja mellan materiel av utpräglat defensiv karaktär och krigsmateriel i övrigt.

Dessa regler nödvändiggör, som framhållits i tidigare interpellationssvar i detta ämne, en prövning från fall till fall beträffande rådande politiska förhållanden, arten av materiel och i vilka sammanhang den kan användas.

1971 års beslut betydde en modernisering och precisering av principerna för tillståndsgivningen enligt riksdagens önskemål. Grunden för bestämmelserna angående krigsmaterielexport – utrikespolitiska och neutralitetspolitiska överväganden – ifrågasattes inte.

Fredagen den
3 februari 1978

*Om förekomsten
av svensk vapen-
export till Brasi-
lien, m. m.*

Några ändringar beträffande tillämpningen av riktlinjerna har inte skett och övervägs heller inte. Detta är mitt svar på Oswald Söderqvists första fråga.

Oswald Söderqvists andra fråga kan jag på grund av sekretessbestämmelserna inte besvara i detalj. Så mycket kan jag dock säga att utförelsetillstånd har under senare år lämnats för enstaka partier defensiv materiel.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret.

Som jag sagt redan i min interpellation är bestämmelserna för svensk krigsmaterielexport väl kända, och alla som är intresserade av de här frågorna har läst lagen av år 1971 åtskilliga gånger. Det är således onödigt att upprepa det hela än en gång.

Vad som är intressant i det här fallet, liksom i alla andra fall som rör svensk vapenexport, är tillämpningen av lagen och den tolkning som görs av krigsmaterielinspektionen och chefen för handelsdepartementet. Det är speciellt uttrycket "inre väpnade oroligheter" som möjliggör vida tolkningar. Förekommer det inre väpnade oroligheter i Brasilien och andra latinamerikanska diktaturstater? Många brasilianska medborgare, som har förlorat anhöriga och vänner i regelrätta eldstrider och eldöverfall eller själva blivit sårade, svarar säkert ja på den frågan. Den svenska staten och den svenska regeringen gör det inte. Som jag också redan sagt i interpellationen är detta inte något som man enbart kan skylla på den borgerliga regeringen och den nuvarande handelsministern. Socialdemokratin har ingenting att berömma sig av i de här sammanhangen, fast den nu gärna vill framstå som en radikal vakhållare för den internationella solidariteten.

Det finns i det rådande ekonomiska läget all anledning att följa vad som händer på den svenska vapenhandels område. Vapenhandeln lider inte av någon lågkonjunktur och har inga exportsvårigheter. Frestelserna kan därför bli stora både för företagen och för regeringen att åtminstone på ett område kunna utnyttja en högkonjunktur och ta hem begärliga exportorder. Det i interpellationen citerade remissvaret från Svensk-brasilianska handelskammaren är bara ett exempel på sådana tankegångar, som jag strax skall visa. Det är starka krafter i rörelse inom svensk rustningsindustri för att få vara med och kamma hem profiter på den internationella vapenmarknaden, som erbjuder större möjligheter till försäljning av krigsmateriel än någonsin, alltifrån kärnvapen till handeldvapen.

I den kapplöpningen utgör de svenska exportrestriktionerna ett hinder, hur dåliga de än är. Det är bra att handelsministern nu säger att tillämpningen av bestämmelserna inte har ändrats och inte heller skall ändras. Men det är inte tillräckligt.

Oavsett om tillämpningen av bestämmelserna har ändrats eller inte har de uppenbarligen varit tillräckligt toleranta för att tillåta vapenexport till Brasilien. Handelsministern medger att utförelsetillstånd har lämnats för "enstaka partier defensiv materiel". Det finns således än en gång anledning att ta upp en debatt om suddigheterna i den här lagen. Vad är "inre väpnade

oroligheter” och vad är ”defensiv materiel”? Är det sådan materiel som avses i en notis i Göteborgs-Posten den 7 december i fjol och som lyder:

”Bofors vill öka vapenexporten till Sydamerika

Bofors AB satsar nu hårt på att öka försäljningen av krigsutrustning till de latinamerikanska militärregimerna. För en kort tid sedan fördes ett parti ammunition och raketer från Göteborg till Brasilien med ms Amaralina på ca 13 000 dwt med destination Rio de Janeiro. Svenska regeringen gav tillstånd till försäljningen i juni i år. – Vi hoppas nu på liberalare tolkning av bestämmelserna för vapenexporten, säger Bofors VD, Claes-Ulrik Winberg, till G-P.”

Jag kan föreställa mig vad för slags ammunition och vad för slags raketer som det är fråga om. Men här har vi återigen en begreppsfråga. När vi talar om defensiva och offensiva vapen i militära sammanhang, är det inte så mycket fråga om själva vapnets tekniska konstruktion utan i stället mera om i vilket sammanhang och i vilken organisation det används. När det gäller ammunition är det ju alldeles uppenbart att det inte går att dra sådana här gränser. Jag skulle bli glad om handelsministern ville stiga upp här och klargöra skillnaden mellan defensiv och offensiv ammunition eller defensiva och offensiva raketer.

Jag vill också ta upp en annan fråga, som hänför sig till vad jag nämnde inledningsvis och som har med begreppet ”inre oroligheter” att göra. När ni gav det här tillståndet till vapenförsäljning till Brasilien i juni i fjol, enligt G-P, övervägde ni då i handelsdepartementet över huvud taget det begreppet? Eller nöjde ni er med att det inrikespolitiska läget i Brasilien är ”stabil”, oavsett om den stabiliteten uppehålls med terror och mord?

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag skall efterkomma den framförda önskan att ge ett exempel på raketer och ammunition som kan bedömas vara offensiva resp. defensiva. För att ta ett exempel på defensiva raketer bedömer jag antiubåtsraketer som något i det sammanhang som Oswald Söderqvist tog upp inte offensivt. De kan inte användas till något annat ändamål än det avsedda.

Det är riktigt att vapenhandeln inte har någon lågkonjunktur, och det är ju beklagligt. Man måste ändå konstatera att de som framför allt ägnar sig åt vapenhandel är stormakterna. Anledningen till att man över huvud taget på svenskt håll är intresserad av att ha en egen krigsmaterielindustri är att man inte vill bli helt beroende av import av krigsmateriel från stormakter. Det skulle ur neutralitetssynpunkt skapa bindningar, förpliktelser som vore djupt olyckliga, så som vår utrikespolitik är utformad. För att det över huvud taget skall vara möjligt att med en rimlig ekonomi ha någon form av egen tillverkning av krigsmateriel fordras att man också bedriver någon form av export. Samma förutsättning gäller också om man skall ha någon möjlighet till utbyte av information på området. Det är inte något självändamål och i och för sig inte särskilt behagligt att koncentrera resurser på export av

krigsmateriel, men för att göra denna verksamhet acceptabel har vi utformat riktlinjer, som företagen har att leva efter.

För ordningens skull vill jag också säga att det inte finns någon annan lag på detta område, herr Söderqvist, än en allmän bestämmelse om exportförbud för krigsmateriel. Sedan finns det en möjlighet för regeringen att göra undantag från denna lagparagraf. De riktlinjer som vi talar om är alltså inte i lagform utan i form av en proposition från handelsministern 1971, när det diskuterades vilka riktlinjerna skall vara. Dessa riktlinjer är grundade på en offentlig utredning som noggrant gick igenom för- och nackdelar och hur man skulle klara denna förvisso svåra balansgång.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! De här argumenten känner vi mycket väl igen. De har upprepats under de senaste 20 årens diskussioner och debatter i denna fråga, kanske ännu tidigare f. ö., ända sedan det först blev aktuellt att syna vad svenska företag exporterade för vapen strax efter andra världskriget.

Argumenten är alltså gamla och handelsministern har över huvud taget inte gått in på att svara på de frågor som jag ställde i det här konkreta fallet, liksom i så många andra fall – vi har tidigare debatterat liknande frågor och kommer kanske att göra det igen. Det gäller bedömningen av om det förekommer interna strider eller inre öppna oroligheter. Handelsministern har uppenbarligen tolkat situationen i Brasilien så som han tidigare tolkat situationen i Argentina och i andra stater. Där förekommer alltså inga interna stridigheter, inga öppna inre oroligheter.

Det är självklart svårt att utarbeta bestämmelser. Jag känner väl till utredningen och allt som har legat bakom de här bestämmelserna och tillämpningsföreskrifterna. Det ekonomiska argumentet är naturligtvis viktigt. Kan man få en vapenindustri att tillverka i större serier, sjunker givetvis kostnaderna per producerad enhet, och det drar vi nytta av till vårt eget försvars bästa. Det är ett argument som också har använts många gånger. Men det ursäktar inte att man gång på gång – det här är bara ett nytt exempel på vad som har förekommit och, som jag har sagt förut, även under andra regeringars tid – tillåter export av vapen, defensiva eller inte defensiva, till stater där det uppenbarligen förekommer stora interna motsättningar och där det uppenbarligen förekommer rena stridshandlingar.

Vi uppvisar alltså i detta sammanhang som stat en dubbelmoral, ett dubbelansikte. De här tillämpningsföreskrifterna – som alltså är undantag från lagstiftningen, om man nu skall vara rent formell på det planet – är ett sätt att försöka ge oss ett vackert ansikte utåt, men i realiteten uppträder vi på samma sätt som alla andra vapenexportörer. Vi blir ju inte bättre av att skylla på stormakterna. Det är klart att de är värre än vi, men det gör inte oss bättre.

Man borde ta större hänsyn till det inre politiska läget i stater som vill köpa vapen av oss. Annars kommer vi alltid i samma moraliska konflikt, som jag anser och som handelsministern också borde anse att vi hamnar i när det

gäller Brasilien. Vi bör på ett helt annat sätt beakta vad som verkligen pågår i en stat som Brasilien. Det finns överväldigande material och bevis.

Jag upprepar min fråga än en gång: När ni i juni i fjol gav tillstånd till den här vapenexporten, övervägde ni då inte alls de inre politiska striderna och de öppna striderna inne i Brasilien?

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det ingår i de riktlinjer som vi har att göra de här övervägandena. Det har också gjorts. Låt mig hänvisa herr Söderqvist till vad som står på s. 127 i Amnesty Internationals senaste årsrapport, om han vill ha en typ av grundmaterial som kan användas i samband med sådana här bedömningar.

Dessutom har det gjorts en noggrann bedömning av vilken sorts materiel det är fråga om, vilket jag tidigare har understrukt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om spridningen av kärnkraftsteknologi till u-länder

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Sture Ericsons* (s) den 15 december anmälda interpellation, 1977/78:100, och anförde:

Herr talman! Sture Ericson tar i sin interpellation upp vissa frågor med anknytning till fördraget mot spridning av kärnvapen (NPT) och det internationella atomenergiorganet, IAEA. Han hänvisar därvid särskilt till överföring av kärnteknologi och den senaste generalförsamlingen i FN. Sture Ericsons fråga lyder:

”Avser regeringen att inför internationella fora föra fram förslag om ändring av icke-spridningsfördragets (NPT) artikel 4 och IAEA-stadgan, som båda förpliktar vårt land att aktivt arbeta för att sprida kärnkraftteknologin till främst utvecklingsländerna?”

Innan jag svarar på denna fråga vill jag kort beskriva de sammanhang där den hör hemma.

Kärnvapensspridning är något av en ödesfråga för mänskligheten. Att söka hindra denna är därför en av det internationella samfundets viktigaste uppgifter. Sverige medverkar sedan länge aktivt i det internationella icke-spridningsarbetet.

Att hindra spridning går ytterst ut på att söka förbättra vår säkerhetspolitiska situation. Här tänker jag inte bara på Sveriges säkerhet. Vad som står på spel är i stället en säkrare tillvaro för alla länder, rika och fattiga, länder med eller utan kärnkraft, med eller utan kärnvapen.

Som ett instrument i sin strävan att medverka till att minska – och helst helt undanröja – riskerna för spridning av kärnvapen till ytterligare stater fäster regeringen den största vikt vid icke-spridningsfördraget (NPT). Enligt detta

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

får de stater som har kärnvapen inte ställa sådana till andra staters förfogande. Länder utan egna kärnvapen åtar sig att inte själva skaffa sådana. Dessa är de centrala elementen i NPT och inrymmer en politisk viljeyttring som är ytterst betydelsefull.

Förutom detta innehåller NPT bl. a. en viktig artikel som innebär ett åtagande av fördragsanslutna kärnvapenstater att vidta effektiva åtgärder för minskning och verklig nedrustning av sina kärnvapenarsenaler. NPT:s icke-kärnvapenstater godtar å sin sida kontroll av IAEA över *all* kärnkraftsverksamhet.

NPT:s artikel IV, som särskilt nämns av Sture Ericson, slår fast alla staters rätt att utan diskriminering nyttja kärnkraften för uteslutande fredliga ändamål. Vidare förordas här internationellt samarbete, inklusive överföringar av kärnteknologi. U-ländernas särskilda behov skall härvid beaktas. NPT, såväl som IAEA:s stadga, förutsätter uttryckligen att internationell kontroll skall vara knuten till sådan kärnkraftsverksamhet.

Med denna sammanfattning har jag pekat på några av de viktigaste förpliktelser och rättigheter som icke-spridningsfördraget innehåller.

Fördraget bygger på en balans mellan sina olika delar. Bl. a. IAEA-kontrollen innebär att icke-kärnvapenstaterna accepterar viktiga inskränkningar i sin nationella suveränitet. En motprestation härtill kan anses vara det NPT säger om staternas rätt att nyttja kärnkraft för fredliga ändamål och att samarbeta på detta område. Fördragets krav på förhandlingar om kärnvapenedrustning är en annan viktig del av denna balans.

Mot denna bakgrund vill jag svara på Sture Ericsons fråga. Regeringen har f. n. inga planer på att föreslå några ändringar av vare sig NPT eller IAEA:s stadga. Det finns inget i vårt internationella agerande som ger anledning till en sådan tolkning.

Regeringen fortsätter ansträngningarna för att öka anslutningen till NPT samt stärka och förbättra det internationella kontrollsystemet som ett led i det oerhört viktiga arbetet att hindra kärnvapenspridning.

Den balans mellan förpliktelser och rättigheter som jag inledningsvis beskrev var en förutsättning för NPT:s tillkomst. Balansen är utsatt för allvarliga påfrestningar. Någon internationell enighet råder nämligen inte om tolkningen och tillämpningen av fördraget i alla dess delar.

Icke-spridningsdebatten i FN och i andra internationella sammanhang präglas av att u-landsgruppen allt starkare kräver fri och icke-diskriminerande tillgång till kärnteknologi. NPT och IAEA:s stadga åberopas härvid. Dessa krav måste vidare ses i samband med principen om ökad teknologioverföring till u-länderna och strävan att förändra den internationella ekonomiska strukturen. Dess värre förefaller emellertid en av de bärande tankarna i NPT, nämligen att kärnkraft inte skall tillåtas öka risken för spridning av kärnvapen, i denna diskussion att ha kommit i skymundan.

Denna utveckling har i tiden sammanfallit med att många i-länder, för att komma till rätta med de ökande riskerna för spridning av kärnvapen, funnit det angeläget att skärpa kontrollkraven vid export av kärnkraftsteknologi. Sverige har aktivt medverkat i detta arbete. Några av de nya åtgärder som

vidtagits i denna riktning har föranlett kritik och misstänksamhet från u-landshåll. U-länderna har talat om diskriminering från i-ländernas sida. Detta måste bygga på beklagliga missförstånd. De åtgärder som vidtas för att söka hindra kärnvapenspridning är nämligen lika för *alla* icke-kärnvapenstater, både rika och fattiga. Inbyggt i hela icke-spridningsfrågan finns däremot en diskriminering av helt *annat* slag, nämligen den mellan kärnvapenstaterna å ena sidan och alla övriga länder å den andra.

Icke-spridningsfrågorna kommer att inta en framträdande plats vid den särskilda sessionen om nedrustning med FN:s generalförsamling. Det förefaller sannolikt att denna i hög grad kommer att präglas av den situation som jag just har beskrivit. Erfarenheterna från de senaste sessionerna med FN:s generalförsamling och IAEA:s generalkonferens talar härvidlag sitt klara språk. Vägledande för de svenska förberedelserna för extraförsamlingen härvidlag är i alla händelser vårt intresse att verkligen motverka spridning.

Sture Ericson finner det svenska agerandet vid den senaste generalförsamlingen motsägelsefullt.

Till detta vill jag erinra om följande. Två större resolutioner antogs vid senaste generalförsamlingen med direkt anknytning till kärnkraften och kärnvapenspridningen. Båda resolutionerna antogs först efter omfattande informellt samråd. Resolutionerna fick en uppenbar prägel av kompromiss. Sverige röstade för en av dessa. Vi motsatte oss inte att den andra antogs utan omröstning.

Vi avgav från svensk sida röstförklaringar till båda texterna. I röstförklaringarna erinrade vi om det intresse som *alla* stater har av att ingen kärnvapenspridning sker och underströk Sveriges starka stöd för NPT och IAEA:s kontrollsystem. Vidare betonades kärnvapenstaternas särskilda ansvar att stödja icke-spridningsansträngningarna genom nedrustning av sina egna arsenaler av kärnvapen. Det svenska intresset att främja dessa frågor var avgörande för vårt stöd för resolutionerna.

I båda röstförklaringarna beklagade vi från svensk sida vissa oklarheter i texterna. Vi underströk att kärnkraften medför särskilda problem och skapar särskilda risker, däribland spridning av kärnvapen. Detta var viktigt att säga med tanke på resolutionernas sätt att framhålla kärnkraften som en lösning på världens, och särskilt u-ländernas, energiproblem. Vi pekade vidare på i-ländernas ansvar att uppmärksamma dessa problem och risker, att hushålla med energiresurserna samt att utveckla alternativa energikällor. Dessa borde vara anpassade också till u-ländernas behov och verkligen vara tillgängliga för dessa.

Jag finner inte det här vara tillfället för en mera ingående diskussion om hur u-ländernas energiproblem kan lösas. Låt mig dock, för att undvika missförstånd, erinra om regeringens uppfattning att alla stater har en självklar rätt att själva fastställa sin energipolitik. De villkor och den kontroll som på kärnkraftens område knyts till överföringar från ett land till ett annat innebär inte något ifrågasättande av denna rätt.

Sedan IAEA-stadgan och NPT tillkom har kärnkraftens miljö- och

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

säkerhetsrisker också internationellt tilldragit sig ökad uppmärksamhet. I anslutning till detta har bl. a. Sverige sökt inrikta IAEA:s verksamhet alltmer på säkerhets- och icke-spridningsområdet. Inom ramen för IAEA:s stadga och NPT avser regeringen fortsätta arbetet med att söka lösningar på kärnkraftens problem.

Utän tvekan är det mycket viktigt att uppmärksamma u-ländernas behov på energins område. I-länderna har här ett särskilt ansvar att medverka till att ge u-länderna valfrihet i sin energiförsörjning. Olika alternativa energikällor som utgår från u-ländernas särskilda förutsättningar och behov kan här spela en viktig roll. Den pågående energiforskningen bör här kunna öppna intressanta möjligheter.

Låt mig avslutningsvis konstatera följande: Kärnvapenspridning är ett hot mot världsfreden. Problemet angår *alla* stater. En ökad internationell åsiktsgemenskap om behovet av att på olika sätt söka hindra spridning skulle utgöra en betydande framgång. Avgörande är ändå till sist att uppnå en politisk vilja i de enskilda länderna att säga nej till egna kärnvapen.

Herr talman! Jag ser fortsatt aktiv medverkan i de internationella ansträngningarna att hindra kärnvapenspridning som en mycket viktig del i svensk utrikespolitik.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation. Tyvärr ger svaret anledning till fler frågor än det besvarar.

På en punkt är svaret konkret: "Regeringen har f. n. inga planer på att föreslå några ändringar av vare sig NPT eller IAEA:s stadga." Det innebär i praktiken att regeringen Fälldin även i fortsättningen är förpliktad att aktivt arbeta för att sprida kärnkraften till främst utvecklingsländerna.

Men man måste undra vad inskränkningen "f. n." i svaret betyder. Med tanke på de spänningar som finns i regeringen i denna fråga är tydligen ett initiativ inte helt uteslutet i framtiden. Betyder "f. n." i svaret att det nu inte finns några planer men att man inom delar av regeringskansliet redan förbereder planer på att föreslå ändringar i NPT och IAEA:s stadga? Det vore bra om utrikesministern kunde klargöra innebörden av "f. n.", speciellt eftersom det i det största regeringspartiets ideologiska tidskrift nyligen förts fram långtgående krav på ändringar av våra relationer till IAEA och av vår nedrustningspolitik i stort. Mera därom senare.

När utrikesministern säger: "Det finns inget i vårt internationella agerande som ger anledning till en sådan tolkning" – som har gjorts i interpellationen –, då börjar den sakliga grunden för svaret att svikta en hel del. Men också om detta, mer senare.

Först vill jag här slå fast att debatten inte gäller målsättningen att hindra kärnvapenspridningen. Det är, som utrikesministern sade, en fråga av allra största vikt för vår egen säkerhet och för hela världssamfundets framtid, att kärnvapnen inte sprids till fler länder och att kärnvapenedrustningen snarast kan börja. Sverige gjorde under den tidigare regeringen energiska

insatser för att stärka icke-spridningsfördraget och förbättra IAEA:s kontroll.

Debatten här i dag rör frågan om metoderna att stärka NPT och IAEA, och det är på den punkten jag finner att regeringens agerande vid höstens generalförsamling i FN varit minst sagt motsägelsefullt.

Den som lyssnar på den här debatten får kanske intrycket att den handlar om komplicerade frågor. Det är i så fall ett felaktigt intryck. Huvudfrågan är i korthet: Skall centerns irrationella åsikter om kärnkraften tillåtas försvåra – och kanske på sikt omöjliggöra – vårt lands arbete för att stärka icke-spridningsfördraget och IAEA?

Frågan kan också formuleras så här: Skall centerns irrationella kärnkraftspolitik tillåtas förstöra Sveriges goda samarbete med u-länderna i FN i frågor som berör nedrustningen?

Bakgrunden är att Sverige liksom det stora flertalet andra stater i världen är medlem av det internationella atomenergiorganet, IAEA. En svensk, Sigvard Eklund, är sedan många år chef för IAEA, den högsta svenska posten inom FN-systemet. När Sverige för mer än 20 år sedan ratificerade IAEA:s stadga förpliktade vi oss att arbeta för kärnkraftens spridning och då speciellt i u-länderna. Det framgår klart av stadgans artiklar II och III.

Sverige har vidare för nio år sedan ratificerat ”fördraget om förhindrande av spridning av kärnvapen – det s. k. NPT eller icke-spridningsfördraget. Enligt artikel 4 i detta fördrag förbinder sig Sverige att aktivt verka för spridning av kärnkraften och då speciellt i u-länderna.

Centerpartiet motsatte sig vid riksdagens behandling inte ratificeringen av dessa två internationella förpliktelser. Thorbjörn Fälldin var ledamot av riksdagen då NPT-fördraget behandlades. Det var på den tiden då ledande centerpartister här i riksdagen motionerade om ”ett pärlband av kärnkraftverk längs Norrlandskusten” och Centerns ungdomsförbund under Olof Johanssons ordförandeskap uttalade sig för en svensk satsning på den plutoniumladdade s. k. bidadreaktorn.

Sedan Fälldin diskuterat frågan med Hannes Alfvén och några amerikaner har ju centerns kärnkraftspolitik under de senaste fem åren fått en annan inriktning. Centerns åsikter om kärnkraften står nu i klar motsats till vad Sverige har förpliktat sig att arbeta för på det internationella fältet.

Eftersom ju centern bara stöds av en fjärdedel av väljarna borde kanske det här inte spela någon större roll, men saken kompliceras onekligen av att utrikesdepartementet sedan hösten 1976 styrs centerpartistiskt. Centerstyret i UD har resulterat i att Sveriges regering i fjol höst i FN läste upp centerinspirerade anföranden som antyder en begynnande omvärdering av IAEA-stadgan och icke-spridningsfördraget. Och vad som kanske på kort sikt är värre: Dessa centerpartiuttalanden vänder sig mot många u-länders energiska ansträngningar att utnyttja kärnkraften för sin industrialisering i kampen mot sjukdom, svält och fattigdom.

Regeringen Fälldin, som här på hemmaplan för en förvirrad och osammanhängande energipolitik, är förmäten nog att inför FN:s generalförsamling ge råd till u-länderna om vilken energipolitik de bör föra. Om detta inte vore

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

centerpolitik, så vore det något av en internationell skandal.

Den främsta anledningen till att jag interPELLERAT utrikesministern i den här frågan är att FN under maj-juni i år skall genomföra en extra generalför-samling kring nedrustningsfrågorna. Som utrikesministern sade i sitt svar kommer spridningen av kärnvapen och IAEA:s verksamhet att stå i centrum för de förhandlingar som skall föras där. Därför är det viktigt att här i riksdagen få klargjort vilken politik regeringen bestämt sig för i dessa frågor. Blir det centerns linje, eller blir det den politik som motsvaras av åsikterna hos tre fjärdedelar av riksdagen?

Detta är en betydelsefull och central fråga, eftersom den påverkar våra förutsättningar att samarbeta med u-länderna i det internationella nedrustningsarbetet och kanske på sikt också våra möjligheter att över huvud taget driva en konstruktiv nedrustningspolitik.

Många u-länder satsar nu energiskt på att utnyttja kärnkraften i sina utvecklingsprogram. Den långa raden av u-landstalare i FN:s IAEA-debatt gav klart besked om den saken. F. n. har fem u-länder kärnkraftverk i drift. Redan om sju år kommer ytterligare tolv u-länder att ha tagit kärnkraften i sin tjänst. Om detta säger IAEA:s generaldirektör Eklund bl. a. följande:

”Med utgångspunkt från faktisk erfarenhet tror de flesta av oss, att billig energi – alltmör i form av elektricitet – är lika absolut nödvändig för att höja levnadsstandarden i u-länderna, som den är grundläggande för att bevara och utveckla våra industristater. Utan billig energi får vi stagnation, arbetslöshet och föga möjligheter att öka arbetskraftens produktivitet.”

IAEA:s generaldirektör har inför FN:s generalför-samling också pekat på de begränsade olje- och gasreserverna. Han har konstaterat, att de s. k. alternativa energikällorna bara kan ge marginella bidrag till världens energiförsörjning under detta århundrade. ”Den enda ytterligare energikälla, som är lätt tillgänglig för omedelbar energiproduktion i stor skala, är därför kärnkraften. Man bör hålla i minnet, att varje 1 000 MW kärnkraftverk sparar 1,5 miljoner ton olja varje år. T. o. m. minimiprojektionerna för kärnkraftens utbyggnad visar, att vid 1900-talets slut kommer kärnkraften att producera elkraft, som motsvarar mer än hälften av världens nuvarande årliga oljekonsumtion.”

Trots att IAEA:s generaldirektör inför FN alltså konstaterat att de s. k. alternativa energikällorna endast kan ge marginella bidrag till energiförsörjningen under detta århundrade, så ansåg Sverige i sin röstförklaring i generalför-samlingen den 8 december i fjol att u-länderna bör satsa på dessa alternativa energikällor. Denna förmyndarattityd skadar naturligtvis vårt lands hittills tämligen goda anseende bland u-länderna. Och det är milt uttryckt synnerligen olämpligt att en regering som själv inte har någon energipolitik står i FN och talar om för u-ländernas regeringar vilken energipolitik de bör satsa på.

Bakom den centerpartistiska ambitionen att avråda u-länderna från att skaffa sig billig energi genom att utnyttja kärnkraften ligger bland andra skäl också den i och för sig goda tanken, att man därmed hindrar spridningen av kärnvapnen. Nu strider det resonemanget mot texten och andan i icke-

spridningsfördraget, som mer än 100 stater står bakom. Men vad värre är: det är också sakligt sett ett meningslöst argument i dagens värld.

Jag skall citera några rader ur en FN-rapport, som överlämnades till generalsekretären den 12 augusti 1977. Bakom rapporten står tolv enhälliga experter från lika många länder – öst, väst, u-land och alliansfria. De skriver så här:

”Civila kärnkraftprogram – och med dem i varierande grad den tekniska expertis och det klyvbara material som krävs för militära program – har spritts över hela världen under 1970-talet. År 1975 hade 19 länder kärnkraftverk i drift, och ytterligare 10 länder kommer att ha dem 1980. Experimentreaktorer körs i över 50 länder. När det gäller de flesta industriländer och många utvecklingsländer finns det inte längre allvarliga tekniska eller ekonomiska hinder för att starta ett kärnvapenprogram. De enda hindren för horisontell spridning är nu politiska: skyldigheter man åtagit sig genom icke-spridningsfördraget, regeringarnas eget förnuft och de exempel som under kommande år ges av kärnvapenmakterna i avtal som reducerar deras kärnvapenarsenaler. Det är naturligtvis den fortsatta kärnvapenkapprustningen – inte i sig själv spridningen av den fredliga användningen av kärnkraften – som hotar freden.”

Så ser alltså dagens verklighet ut. Det finns inte längre tekniska och ekonomiska hinder för kärnvapenspridningen. Man måste därför i stället koncentrera sig på de politiska faktorer som påverkar de enskilda regeringarnas beslut. Därmed är också den tanke som låg bakom det svenska agerandet i fjol höst i FN irrelevant.

Icke-spridningsfördraget, NPT, är en av dessa politiska faktorer som påverkar regeringens agerande när det gäller kärnvapnen. Utrikesministern ger i sitt svar en beskrivning av NPT som kräver en kommentar. Hon räknar upp de fyra grundpelarna i fördraget.

1. Kärnvapenstater skall inte ställa kärnvapen till icke-kärnvapenstaters förfogande.

2. Länder utan kärnvapen åtar sig att avstå från att anskaffa sådana.

3. Kärnvapenstaterna åtar sig att förhandla uppriktigt om kärnvapenedrustning.

4. Alla stater har rätt att utnyttja kärnkraften för fredliga ändamål, och undertecknarna av fördraget ”förbinder sig att underlätta – – – fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergis fredliga användning”.

Utrikesministerns referat av den fjärde huvudprincipen var ofullständigt. Hon glömde berätta att vi faktiskt *förbundet* oss att underlätta spridningen av kärnkraften.

Under den förra regeringens tid brukade Sveriges huvudintresse riktas mot det tredje grundelementet. Vi gjorde alltid ett huvudnummer av att kärnvapenstaterna måste uppfylla sitt löfte i NPT:s artikel VI och inleda kärnvapenedrustning. Det är ju den fortsatta kärnvapenkapprustningen som utgör det största hotet mot icke-spridningsfördraget. Och om kärnvapenmakterna inleder kärnvapenedrustning vore det det mest betydelsefulla

bidrag som kan ges för att stärka NPT-regimen.

Regeringen Fälldin har förskjutit tyngdpunkten i Sveriges NPT-politik. Nu är det plötsligt – i god centerpartistisk anda – den fredliga kärnkraftens spridning enligt artikel 6 som är huvudproblemet. Den argumentationslinjen inleddes med statssekreterare Inga Thorssons tal i generalförsamlingens första utskott den 1 november 1977, då hon sade:

”Kärnkraftens framtid som energikälla är omgiven av viktiga osäkerhetsfaktorer. I Sverige pågår nu grundläggande omprövningar av kärnkraftens roll.” Regeringen fullföljde sedan med röstförklaringar den 15 november och den 8 december rådet till u-länderna att avstå från kärnkraften.

Innan jag går in på det faktiska händelseförloppet i FN bara ytterligare några ord om de fyra NPT-principerna.

Utrikesministern säger att fördraget bygger på en balans mellan dess olika delar. Det är riktigt. Litet längre fram säger hon: ”Balansen är utsatt för allvarliga påfrestningar.” Det är också riktigt. Men vad utrikesministern tydligen är omedveten om, är att hon själv genom sin beskrivning av NPT i dag bidrar till dessa allvarliga påfrestningar. De fyra grundelementen sorteras av utrikesministern i tre kategorier. Det tror jag är ett allvarligt misstag. Vill man som alliansfri stat verka för att stärka NPT-regimen, bör man acceptera de fyra grundprinciperna utan att gradera dem. Om en av dessa fyra grundpelare överges rasar hela NPT-regimen. Till något sådant bör naturligtvis Sverige inte bidra.

Den första av de två resolutioner som Sverige röstade för efter röstförklaringar hade framlagts av Finland med Danmark och Norge som medförslagsställare. Eftersom UD inte distribuerar någon översättning av dessa för den svenska kärnkraftsdebatten intressanta texter, skall jag här läsa in några paragrafer till protokollet.

”Erkänner behovet att säkra försörjningen av nukleär teknologi, material och utrustning, för att möta världens energibehov, och att det sker på ett icke-diskriminerande sätt enligt artikel IV i icke-spridningsfördraget och i enlighet med främjandet av kärnkraftens fredliga användning.”

”Noterar överläggningarna vid den internationella konferensen om kärnkraften och dess bränslecykel, som hölls i Salzburg, Österrike, den 2–13 maj 1977 arrangerad av IAEA, och konferensen om överföring av kärnkraftsteknik, som hölls i Persepolis, Iran, den 10–14 april 1977, vilka båda bekräftade det betydelsefulla och växande bidrag, som kärnkraften kommer att ge för att möta alla länders energibehov, inbegripet utvecklingsländerna.”

”Anser det angeläget att den accelererade spridningen och utvecklingen av kärnkraftsteknologin inte ska öka risken för spridning av kärnvapen eller andra anordningar för kärnsprängningar och är övertygad om, att dessa båda målsättningar inte står i motsättning till varandra.”

Och en operativ paragraf:

”Understryker betydelsen av gemensamma ansträngningar att studera tillfredsställande arrangemang för en tillräcklig tillförsel av kärnkraftsbränslen och annan materiel och anordningar, som är nödvändiga för ett effektivt genomförande och drift av nationella kärnkraftsprogram, utan att

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

inkräkta på resp. kärncykelpolitik eller internationellt samarbete och kontrakt för kärnkraftens fredliga användning, under förutsättning att överenskomna säkerhetsanordningar tillämpas.”

Den andra resolutionen var framlagd av en lång rad u-länder. Den antogs enhälligt utan omröstning efter en svensk röstförklaring. Det kan kanske vara av intresse att se vilka formuleringar Sverige ställde sig bakom i denna resolution:

”Övertygad om att överföring av teknik för fredlig användning av kärnenergi för utveckling kan ge stora bidrag till det allmänna framåtskridandet.”

”Bekräftar det ansvar stater, som är avancerade på kärnkraftsområdet, har för att främja utvecklingsländernas legitima kärnkraftsbehov genom att medverka i fullständigast möjliga överföring av utrustning, materiel och teknologi, under överenskomna och lämpliga internationella säkerhetsanordningar genom IAEA på ett icke-diskriminerande sätt för att effektivt hindra spridning av kärnvapen.”

”Påminner om de skyldigheter under internationella avtal och kontrakt, som ett antal sådana stater iklätt sig för att underlätta fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergens fredliga användning.”

Och ett par operativa paragrafer:

”Förklarar att användningen av kärnkraft för fredliga ändamål är av stor betydelse för den ekonomiska och sociala utvecklingen i många länder.”

”Uppmanar staterna att förstärka IAEA:s existerande program för kärnkraftens fredliga användning i utvecklingsländerna, för anskaffandet av installationer, utrustning och nukleärt material och information, liksom för träning av personal för kärnkraftens fredliga användning.”

Bakom dessa färskas resolutionstexter står alltså regeringen Fälldin. Var och en kan ju bedöma om dessa paragrafer stämmer överens med regeringen Fälldins kärnkraftspolitik här hemma.

Den röstförklaring som avgavs på den senare resolutionen innehöll bl. a. följande råd till u-länderna att avstå från kärnkraften:

”Kärnkraft som energikälla skapar speciella problem och medför speciella risker. Som vi ser det underlåter resolutionstexten att – på ett tillfredsställande och lämpligt sätt – ta hänsyn till de olika svåra aspekterna av frågorna. Bland dessa är överväganden angående säkerhet och miljöskydd, som berör alla sidor av fredlig kärnkraft, liksom kärnvapenspridningen.

Min regering fäster stor betydelse vid ansträngningarna att öka tillgängligheten av energi, inte minst för utvecklingsländernas behov. Här har särskilt industriländerna ett ansvar att med högsta prioritet bl. a. ta ledningen för en samlad energihushållning och att utveckla bättre alternativa energikällor. Dessa bör anpassas till utvecklingsländernas behov och verkligen göras tillgängliga för dem.”

Utrikesministerns referat av detta avsnitt i röstförklaringen i sitt svar var litet tendentiöst.

Kommer Sveriges regering vid den kommande extra generalförsamlingen

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

att gå vidare på den inslagna vägen och råda u-länderna att avstå från kärnkraften och i stället uppmana dem att satsa på vind, sol och jordvärme? På den punkten gav utrikesministerns svar här i dag tyvärr inte något besked.

Det finns tecken som tyder på att det inom det största regeringspartiet pågår ett nytänkande i dessa frågor och kring nedrustningspolitiken i allmänhet som är illavarslande. Och här återvänder jag till innebörden av orden "f. n." i utrikesministerns svar.

Nobelpristagaren Hannes Alfvén, som ju enligt statsminister Fälldin spelat en mycket viktig roll när centerns nuvarande kärnkraftspolitik formulerades för några år sedan, har observerat motsägelsen mellan centerns inställning till kärnkraften och det aktiva stödet till IAEA. I en artikel i centerns idépolitiska organ Politisk Tidskrift i december 1977 formulerar han det krav som blir den politiska förlängningen av de två svenska röstförklaringarna i FN i fjol höst. Hannes Alfvén skriver så här:

"Vad kan vi då göra? Först och främst ompröva hela vår avspännings- och nedrustningspolitik. Om vi finner att den har utsikt att bli av nytta i framtiden, skall vi naturligtvis fortsätta med den. Men skulle vi finna motsatsen, skall vi inte dra oss för att avslöja hyckleriet och att lägga om politiken. Provstoppsavtal och nedrustningskonferenser i all ära, men varför skulle de bli annat än fortsatta besvikelser eller i bästa fall nålstring. Vi stöder IAEA – som energiskt sprider nukleär teknik över hela världen och som därigenom kanske befrämjar atomrustningarna mer än den motarbetar dem. Allt detta måste klarläggas."

Han skriver vidare att det nya läget "fordrar en revidering av den gamla svenska freds- och nedrustningspolitiken". Det gäller enligt professor Alfvén att "koppla samman vår fredspolitik och vår kärnkraftspolitik". Skall man se de två svenska röstförklaringarna i FN i fjol höst som det första steget i en sådan sammankoppling?

Statsminister Fälldin har ju själv utpekat Hannes Alfvén som den person som starkt ideologiskt påverkat honom i kärnkraftsfrågan. Är Alfvén nu i färd med att skaffa sig samma inflytande när det gäller svensk nedrustningspolitik?

Det vore bra om utrikesministern kunde ge ett bestämt besked på den punkten här i dag.

Centerns kärnkraftspolitik påverkar UD:s agerande när det gäller IAEA även på ett annat sätt. Bl. a. tycks det finnas centerpolitruker som ägnar sig åt partipolitisk censur av det pressmaterial som av UD sänts ut till svenska massmedia.

Den veckosammanfattning från svenska FN-delegationen för veckan 7–13 november 1977 som sändes ut till pressen i New York innehöll ett referat av vad IAEA:s generaldirektör Sigvard Eklund sade inför generalförsamlingen. Jag citerar ett avsnitt:

"Eklund redogjorde bl. a. för årets Salzburgkonferens om kärnenergin och dess problem. Konferensen bekräftade att kärnkraften är nödvändig och oersättlig som energikälla både på kort och lång sikt, menade Eklund. Det

framgick också av anföranden av representanter från u-länderna, att deras kärnkraftprogram nu nått en hög utvecklingsgrad.”

I den version av samma pressmeddelande som UD distribuerade till pressen här i Sverige lyder samma textavsnitt så här:

”Eklund redogjorde bl. a. för årets Salzburgkonferens om kärnenergin och dess problem.”

Punkt och slut. Här finner man ingenting om att kärnenergin är nödvändig och oersättlig som energikälla både på kort och lång sikt, inte heller något om vad u-landsrepresentanterna hade att säga.

Jag har inte studerat andra pressreleaser, så jag vet inte hur vanlig den här formen av partipolitisk frisering av UD:s informationsmaterial är. Kanske kan utrikesministern berätta om hur centercensuren utövas? Stryker man bort för centern obehagliga informationer på den politiska avdelningen eller sköts det jobbet av pressbyrån?

F. ö. måste man fråga sig hur de journalister känner sig som blir utsatta för denna partipolitiska frisering av den nyhetstext de producerar; det finns ju en samvetsparagraf i journalistavtalet. Och hur känns det för de journalister ute på tidningarna som skall basera sitt skrivande på centercensurerat underlag? Jag har observerat att en av våra allra största morgontidningar skrev en lång ledare med den censurerade texten som främsta källa.

Får man här i Sverige i sin hand en nyhetstext från FN-delegationen, då bör den också vara skriven i New York och inte vara en text som snickrats ihop av någon nitisk centerpartist på UD. Det är faktiskt ett renlighetsvillkor att centerns partipolitiska ambitioner inte får styra nyhetsförmedlingen från FN:s generalförsamling till svenska massmedia.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Sture Ericson gör i sin interpellation vissa påståenden om Sveriges agerande i FN i samband med generalförsamlingens behandling av IAEA:s rapport som jag gärna vill bemöta och något kommentera.

Dels anser Sture Ericson att röstförklaringarna som framfördes från svensk sida skulle tyda på att regeringen anser att kärnkraften bör förbehållas industriländerna, dels anser han att det svenska agerandet var motsägelsefullt.

Vad gäller Sture Ericsons förmodan om förbehåll framgår det klart av utrikesministerns svar att alla länder har en självklar rätt att själva fastställa sin energipolitik. Sture Ericson torde f. ö. så väl känna till en av grundtankarna i svensk utrikespolitik, att han vet att Sverige stöder principen om staters suveränitet i utformandet av den egna politiken.

Också på frågan om Sveriges agerande varit motsägelsefullt har utrikesministern gett ett entydigt svar och redovisat bakgrunden till de svenska inlägg som gjordes i samband med behandlingen av IAEA:s rapport och de resolutioner som väcktes i anslutning därtill. Eftersom jag hade tillfälle att följa behandlingen i FN vill jag emellertid framföra några ytterligare synpunkter.

Sture Ericson framställer i sin interpellation det svenska agerandet som om

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

det vore unikt. Dessutom ger interpellationen och inte minst Sture Ericsons anförande intryck av att debatten om IAEA enbart rörde betydelsen av att sprida kärnkraft till fler länder. Så var emellertid inte fallet. I det sammanhanget vill jag anföra att man skulle kunna tala om socialdemokratisk censurering när man betraktar det urval av paragrafer i resolutionerna som Sture Ericson här föredrog – jag skall återkomma till detta.

Faktum är att IAEA:s generaldirektör Eklund i sitt inledningsanförande framhöll att de gångna 20 åren har, vad gäller kontrollfrågan, visat en stadigt ökad betoning av IAEA:s ansvar för säkerhet och kontroll och icke-spridning av kärnvapen. Han pekade bl. a. på det femårsprojekt som startades 1974 för att utveckla säkerhetsriktlinjer och standardmått för att täcka alla aspekter av utformning, konstruktion och verksamhet i kärnkraftsanläggningar, och han underströk den avgörande betydelse som icke-spridningsfördraget fått för IAEA:s verksamhet.

Låt mig också erinra om vad som stod i IAEA:s egen årsrapport, som diskuterades vid konferensen i Salzburg, om ”en fördjupad osäkerhet och delade meningar om kärnkraftens framtid och upparbetning av använt bränsle och förstöring och lagring av kärnavfall”. Dessa synpunkter gör sig också gällande i IAEA:s verksamhet i dag. När ett land vill ha tillgång till kärnkraftsteknologi och söker bistånd för utbyggnad av kärnkraftsanläggning måste landet för att få bistånd, experthjälp eller lån från Världsbanken vända sig till IAEA som har att göra en noggrann undersökning. IAEA har här en avgörande funktion såväl när det gäller att tillstyrka eller avråda som när det gäller att fastställa villkoren liksom givetvis när det gäller kontrollen.

Det torde vara tydligt att man från IAEA:s sida blivit mer försiktig med att tillråda och att i alla händelser säkerhetsfrågorna fått en allt större betydelse, något som på intet sätt framgick av Sture Ericsons anförande. Helt naturligt upplever u-länderna kravet på en heltäckande projektkontroll som diskriminerande, och än svårare är det för dem när de inte kan uppfylla säkerhetskraven och kärnkraftsbyggandet skjuts på framtiden. Men, Sture Ericson, vi måste väl ändå med tillfredsställelse betrakta det faktum att de kärnkraftsexporterande länderna helt och hållet följer IAEA:s bestämmelser. Inte betyder denna vår tillfredsställelse att regeringen ställer sig ”ytterst tveksam till att kärnkraften sprids till fler länder”, för att citera interpellationen.

Herr talman! Jag tycker det är viktigt att påpeka att det över hela i-världen råder en stark övertygelse om att säkerhetsfrågorna i framtiden måste få en ökad betydelse. Alltsedan Indiens provsprängning av en kärnladdning våren 1974 har, inte minst i kretsen av kärnkraftsexporterande länder, uppfattningen vunnit fotfäste att en rad sinsmellan kompletterande åtgärder är nödvändiga för att minska kärnvapenspridning – detta alltså utöver det system för redovisning, verifikation och internationell kontroll som IAEA bedriver för att upptäcka eventuell avledning av klyvbart material från kärnkraftens utnyttjande för fredliga ändamål, som var dess ursprungliga uppgift. Jag vill också erinra om att IAEA håller på att förbereda en

internationell konvention för skydd mot stöld och sabotage när det gäller klyvbart material.

Sture Ericson kan lika litet som jag bortse från det faktum att det finns ett teknologiskt samband mellan fredligt utnyttjande av kärnkraft och eventuell tillgång till kärnvapen, men också att byggande och drift av kärnkraftverk fordrar att särskilda säkerhetskrav ställs. Det är därför helt förklarligt, som jag ser det, att den s. k. Londongruppen fastställt än hårdare säkerhetsföreskrifter när det gäller export av kärnkraftsmaterial.

Åter till debatten i FN. Visst koncentrerades den på frågan om överföring av kärnkraftsteknologi från i-länder till u-länder. Många u-länder, och kanske speciellt Jugoslavien, Pakistan, Nigeria och Argentina, vände sig med kraft mot vad de kallade diskriminatoriska åtgärder för exportörer av kärnkraftsteknologi. De var, och det vill jag också särskilt understryka, inte heller nöjda med resolutionerna, men på helt andra grunder. Jag vill erinra om vad utrikesministern sade om att resolutionerna fick en uppenbar prägel av kompromiss. Sture Ericson vill väl inte ge avkall på säkerhetskraven – eller stöder Sture Ericson Jugoslavien i dess påstående att IAEA numera sysslar alltför mycket med kontroll?

Sveriges röstförklaringar var inte heller i något avseende unika. Flera i-länder tog i sina anföranden upp vikten av icke-spridningsaspekten och hade synpunkter på avsnitten om säkerhetskontroll. Australien beklagade att resolutionens avsnitt om säkerhetskontroll inte ger tillräcklig vikt åt behovet av politiskt åtagande för icke-spridning av kärnvapen och för att öka effektiviteten av internationell säkerhetskontroll. Holland menade att resolutionen framlagts för tidigt, att den föregriper en djupgående diskussion om kärnkraft och att den inte erkänner att vi nu står på tröskeln till en ny era för kärnenergin som fordrar nya åtgärder. Andra anföranden i den riktningen framfördes av USA och Canada. Dessa länder röstade också för resolutionerna. Sveriges röstförklaringar gav uttryck för våra uppfattningar i samma riktning, nämligen att kärnenergin som energikälla skapar särskilda problem och innebär särskilda risker. Resolutionerna tog inte enligt vår uppfattning tillräcklig hänsyn till frågor om säkerhet, miljö och risker för kärnvapenspridning. Det citatet från våra röstförklaringar tog också Sture Ericson upp här. Däremot, herr Ericson, talade vi inte om vad u-länderna skulle göra. Och vi gav inte några konkreta råd. Vi talade om – och det är någonting helt annat – i-ländernas skyldigheter att utveckla bättre alternativa energikällor och ställa dem till u-ländernas förfogande. Man kan verkligen läsa in olika betydelser i precis samma formuleringar.

Jag skulle också här vilja komplettera herr Ericsons utdrag ur den andra resolutionen, där det i en paragraf sägs bl. a.: "Alla stater skall utan diskriminering ha tillgång till och vara fria att förvärva teknologi, utrustning och material för fredligt bruk av kärnenergi." Den delen stämmer helt överens med vad jag förut anförde om våra synpunkter på att staterna skall vara suveräna när det gäller sådant beslutsfattande. Men det står också: "Internationellt samarbete på detta område bör ske under överenskommen och lämplig internationell säkerhetskontroll, tillämpad genom IAEA och på

icke-diskriminatorisk bas för att effektivt förhindra spridning av kärnvapen.”

Herr talman! I övrigt instämmer jag i vad utrikesministern gav uttryck för i sitt svar. Och jag hoppas att mitt anförande till en del har balanserat vad Sture Ericson framförde i sin interpellation och här i kammaren.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Ingrid Sundbergs anförande härifrån talarstolen har på ett mycket ingående sätt vederlagt det påstående som Sture Ericson gjorde, att den politik jag för på UD skulle vara enbart centerpolitik. Det är svensk utrikespolitik på hela regeringens uppdrag som jag för, och det gör jag med stor glädje.

Hela Sture Ericsons anförande bygger på något som jag inte kan uppfatta som annat än en medveten misstolkning av en passus i den röstförklaring som avgavs i Förenta nationerna. Det är inte på något sätt så – det sade också Ingrid Sundberg nyss – att vi vill diskriminera utvecklingsländerna, tvärtom. Vad som sägs är att i-länderna har ett verkligt ansvar för att hushålla med sin egen energi – man importerar ju från en del u-länder – och samtidigt tillhandahålla alternativa möjligheter för utvecklingsländerna. Om vi ser på utvecklingsländernas situation för de närmaste årtionden står det snart helt klart att det är ett fåtal av mer än 100 utvecklingsländer som över huvud taget kan ha ekonomiska och tekniska möjligheter att driva ett kärnkraftsprogram som skulle tillgodose deras omedelbara energibehov. Alla partier talar om – även om tidrymden kan variera – att kärnkraften skall vara en parentes och att vi skall satsa på alternativa energikällor. Jag kan inte för ett ögonblick se att det skulle vara en diskriminering att betona det ansvar i-länderna har med sina vetenskapsmän och sitt tekniska kunnande att ge u-länderna alternativa möjligheter. Snarast ligger det en diskriminering i att ensidigt säga att ”kärnkraften är det enda för er” och därmed ställa många u-länder utanför tillgång till den teknik vi skulle kunna ta fram.

Jag skall också svara på de frågor Sture Ericson ställde. Han frågade om uttrycket ”f. n.” betyder att vi håller på att förbereda och planera förslag till förändringar i IAEA-stadgan och NPT. Jag kan med bestämdhet avvisa detta. Inget sådant arbete är på gång. Uttrycket ”f. n.” står där av den anledningen att man aldrig i alla sammanhang kan veta vad framtiden bär i sitt sköte, vilka omprövningar som kan vara förenliga med våra intressen och hur det internationella arbetet på de här olika områdena utvecklas.

Jag vill kraftigt understryka det som Ingrid Sundberg sade om IAEA. Det har skett en mycket kraftig förändring i IAEA:s politik under de senaste åren. Sigvard Eklund, som tycks vara Sture Ericsons profet framför alla andra, sade vid ett samtal med mig för någon tid sedan att vi måste ägna oss mycket mer – och det har också gjorts – åt säkerhetsfrågorna och kontrollfrågorna. Detta är oerhört viktigt för IAEA. Han sade att man ägnat sig för litet åt dessa frågor, vilket också kom till uttryck i hans tal i Förenta nationerna. Det har sedan IAEA:s stadgar antogs skett en förändring inom IAEA:s ram, vilket vi hälsar

med stor glädje från svenskt håll. Alla partier lägger nu stor vikt vid säkerhetsfrågorna.

När det gäller NPT och dess tillämpning tycker jag det är ganska förmätet av Sture Ericson att påstå att vi i denna regering icke lägger vikt vid frågan om kärnvapenspridning. Jag vet inte hur många tal jag har hållit där jag har sagt att detta är en av de allra viktigaste frågorna för världssamfundet att lösa. Det ligger stort ansvar på kärnvapenstaterna att ta itu med denna fråga.

Att det finns ett samband mellan den fredliga kärnenergens användning och spridningsfrågan är alla ense om, även om graden av ängslan för det här sambandet kan variera. Det finns ingen som helst tveksamhet om regeringens inställning i de här frågorna. Vi har inför den extra generalförsamlingen vid flera tillfällen sagt att en av de viktigaste frågorna att ta itu med är den om kärnvapenspridning. Det har också Inga Thorsson sagt många, många gånger. Vårt arbete med provstoppsfrågan är ett viktigt led i förhindrandet av kärnvapenspridning.

Det är på helt felaktiga grunder som Sture Ericson bygger sin argumentering. Och jag tycker att Sture Ericson i sitt anförande, när han talade om att vi diskriminerar utvecklingsländerna, motsade sig själv. Han läste upp två resolutionstexter – i det ena fallet röstade vi för resolutionstexten och i det andra fallet antogs texten utan omröstning. I dessa resolutionstexter står det ju att vi inom ramen för de organisationer, där vi är med, vill på ett icke diskriminerande sätt medverka till tillgängligheten av fredlig kärnenergi. Samtidigt vill vi med utgångspunkt i den debatt som vi för här i Sverige och som förs i alla industriländer nästan utan undantag också ta fram andra alternativ.

Sture Ericson känner väl till hur resolutionsantagandet i FN går till. Han vet att man i många fall inte helt och hållet kan instämma i den kompromiss som resolutionerna ofta är uttryck för, och då får man i en röstförklaring anlägga synpunkter på detta. Det är ingenting ovanligt, och det har vi alla varit med om i de här sammanhangen.

Jag vill också säga något om det pressmeddelande som Sture Ericson tog upp. Jag är faktiskt inte underkunnig om någon censur här, och någon censur av detta slag har i varje fall inte påbjudits från min sida och kommer heller inte att påbjudas. Om det har skett redaktionella ändringar, så har de skett utan min vetskap, och jag har ingenting mer att säga i den frågan. Jag är helt övertygad om att detta sker på ett korrekt sätt. Det är absolut inte som Sture Ericson påstår några centerideologiska överväganden som har legat bakom, utan det har, kan jag förmoda, varit helt andra skäl, om det skett några ändringar.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Ingrid Sundberg anser inte att regeringen genom de här röstförklaringarna och på annat sätt söker hindra kärnkraftens spridning i u-länderna. Ja, det är moderaternas tolkning av agerandet. Jag skulle förmoda att många inom centerpartiet gör en annan tolkning.

Självfallet stöder inte jag den jugoslaviska synpunkten att IAEA sysslar för

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

mycket med kontroll – tvärtom.

Vidare sade Ingrid Sundberg att Sveriges röstförklaring inte var unik; det upprepade hon några gånger. Jo, den var unik – vi var de enda som gav råd till u-länderna om vilken energipolitik de bör föra. Och det tror jag inte Ingrid Sundberg kan motsäga med några som helst citat ur debatten.

Sedan sade Ingrid Sundberg: Man kan läsa ut olika betydelser av precis samma formuleringar. Så läser hon då ut den betydelse hon själv tycker för dagen är den lämpliga. Ja, just det – det är möjligt att man kan göra detta, och det kanske är typiskt för den här regeringens agerande att man formulerar sig så att det kan passa både moderater, centerpartister och folkpartister. Möjligt är också att det här är god inrikespolitik, men det är definitivt inte god FN-politik, för går det att missförstå, så missförstås det bland FN:s närmare 150 stater.

F. ö. måste jag säga att jag är litet förvånad över den heroiska lojalitet mot regeringen som Ingrid Sundberg uppvisar här i dag, därför att hon vet och utrikesministern vet och jag vet och många andra ledamöter av kammaren vet att när denna röstförklaring behandlades inom FN-delegationen gavs regeringen rådet att den inte skulle läsas upp, med i stort sett de motiveringar jag lämnade i mitt anförande. Bakom det rådet stod för moderaterna Ingrid Sundberg, för folkpartiet Eric Enlund och vi tre socialdemokrater. Så Ingrid Sundberg har svängt ganska ordentligt i den här frågan. Jag måste säga att jag tycker hennes lojalitet går väl långt, ty hon läste faktiskt upp den här förklaringen i FN:s generalförsamling.

Ingrid Sundberg sade att regeringen förklarar att alla stater har en självklar rätt att själva fastställa sin egen energipolitik. Det är bra att det sägs nu, men det hade varit ännu bättre om det hade sagts i FN:s generalförsamling i röstförklaringen. Då hade man kanske undvikit de misstolkningar som alldeles uppenbart gjordes vid uppläsningen av förklaringen – bl. a. av Ingrid Sundberg, mig och en hel del andra, och detta alltså samma dag som den lästes upp.

Det finns en tendens hos centerpartister, och numera också antydningssvis i regeringens uttalanden, att sätta likhetstecken mellan kärnkraft och kärnvapen. Det är i en internationell debatt om spridning av kärnvapen ett mycket farligt sätt att argumentera. Hela NPT-fördraget bygger på en klar åtskillnad mellan kärnvapnen och kärnkraften. Kärnvapnen skall hållas tillbaka, reduceras i antal och försvinna, men kärnkraften skall stimuleras. Vi är förpliktade att hjälpa till att stimulera den. Börjar man blanda ihop de här två sakerna, rör man också ihop det när det gäller hela NPT-fördraget.

F. n. förbereder inte regeringen någonting. Något klart besked var det ju inte. Det sades också att det kan uppstå situationer, då man vill ge sig på NPT-fördraget och IAEA-stadgan, och det är ju också ett besked. Jag läste innantill i centerns ideologiska tidskrift vad en ledande ideologisk påverkare inom centern sagt, nämligen Hannes Alfvén. Utrikesministern sade inte ett ord om den saken. Tar inte utrikesministern avstånd från varenda bokstav i den artikel som jag citerade, kan jag inte finna annat än att det f. n. är illavarslande.

När det gäller NPT-fördraget föreligger det en tyngdpunktsförskjutning. Man talar nu mycket mera om att försöka bromsa kärnkraftens spridning bland u-länderna och mindre om vad vi tidigare koncentrerat oss på, nämligen påbörjandet av kärnvapenedrustningen.

Beträffande censuren sade utrikesministern att hon inte vet om någon censur. Hon har inte påbjudit någon sådan, utan det här har skett utan hennes vetskap. Det är tydligt att det i departementet sker saker utan att utrikesministern vet om det. Det hade varit klädsamt om utrikesministern i talarstolen åtminstone tagit avstånd från det jag citerade.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag var orolig att herr talmannen inte skulle se att jag begärde ordet efter de beskyllningar som jag vågar påstå att herr Ericson gjorde sig skyldig till mot mig.

Tillvägagångssättet vid arbetet i Förenta nationerna är sådant att man vid "morgonbönerna" oftast har möjlighet att diskutera de synpunkter som skall föras fram från svenskt håll i generalförsamlingen och ofta har tillgång till de förslag eller utkast som kommit från utrikesdepartementet. Vi kan också i demokratisk ordning vid dessa "morgonböner" framföra synpunkter och eventuella ändringsförslag.

Herr Ericson sade att jag inte tyckte att anförandet skulle läsas upp, men då måste han redan vid den ifrågavarande tidpunkten ha ansett att jag var mycket konstig, eftersom jag ju faktiskt själv läste upp anförandet. Jag menar att det väl ändå måste vara någon måtta med vad man i så fall skulle kunna sänka sig till. Däremot framförde jag på den s. k. morgonbönen att jag önskade få vissa ändringar införda i förslaget, men dessa kom inte till stånd.

Jag har framför mig ett exemplar av mitt anförande, dock icke i översättning. Jag tycker att det är i högsta grad märkligt, att Sture Ericson i det anförandet – han återkommer till detta upprepade gånger – kan finna att vi i de synpunkter som förs fram och som utrikesministern refererade i den föregående repliken ger u-länderna råd om vilken energipolitik de skall föra.

Jag sade ordagrant följande i frågan om vi skall utveckla bättre alternativa energikällor: "These should be adapted to the needs of developing countries and really available to them." Det är som jag ser det inte ett råd. Det är ett understrykande av vårt ansvar när det gäller u-ländernas rättigheter och tillgång till energi för utveckling av hela deras samhällssystem. Vill Sture Ericson läsa detta så att vi ger konkreta råd, kan jag inte hålla med honom.

Däremot är det i ett avseende fråga om ett råd, nämligen när det gäller något som jag tror att samtliga länder i världen i dag anser vara önskvärt, och det är utvecklandet av alternativa energikällor, som på sikt skall kunna komma till

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

bruk i alla länder. Men det var inte det herr Ericson sade. Han sade att vi gjorde en åtskillnad mellan u-länder och i-länder, och det är en beskyllning som måste bemötas.

Jag vill än en gång understryka att just den ökade inriktning på säkerhet, som har gjort sig märkbar inom IAEA, naturligtvis av dessa länder kan uppfattas som diskriminerande. Man kan alltså, om man vill vara välvillig vid tydandet av Sture Ericsons formulering, komma fram till att han menar att just därför att vi lägger en sådan vikt vid säkerhetsbestämmelserna skulle vi medverka till att det blir svårare för u-länderna att få tillgång till kärnenergi. Det är också riktigt att alla i-länder har den inställningen att säkerheten går först. Men det är inte fråga om att vi då skulle som något slags alternativ i utbyte kasta till dem solenergi eller geotermisk energi. Här är det fråga om ett både-och, och det gäller för alla länder – eller som det uttrycktes i något av våra anföranden: Både rika länder och fattiga länder, både utvecklade länder och utvecklingsländer.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill understryka att det som sades i denna röstförklaring inte var ett råd till u-länderna men däremot en uppfordran till industriländerna att göra vad på dem ankommer för att tillgodose energibehovet i utvecklingsländerna och göra det på ett sådant sätt att energin verkligen blir tillgänglig. Det är ganska allvarligt att Sture Ericson – jag vill upprepa det – bygger hela sin argumentation på så löslig grund. Jag tvivlar inte på Sture Ericsons inantilläsningskonst, men det har uppenbarligen brustit i viljan att förstå i detta avseende.

Något som förvånade mig i hög grad i Sture Ericsons anförande var att han försökte ifrågasätta det samband som finns mellan kärnkraft och kärnvapen. Varför skulle vi då lägga så stor vikt vid NPT, dvs. vid spridningsfrågorna, om icke detta omedelbara samband förelåg? Varför skulle vi då lägga ned så mycken möda på den mycket noggranna kontrollen av IAEA:s verksamhet? Varför skulle Londonklubben arbeta så intensivt med dessa säkerhetsfrågor, om inte i botten låg oron för kärnvapenspridning? Det finns därutöver också vissa andra risker. Men ytterst är det risken för kärnvapenspridning som spelar stor roll. I mitt svar på interpellationen i dag ägnas kärnvapenspridningen ett stort utrymme. Men frågan är ju ställd i hög grad med utgångspunkt i tillgängligheten till fredlig kärnenergi för utvecklingsländerna, och därav följer naturligtvis att det avsnittet har fått relativt stort utrymme.

Jag vill också till Sture Ericson säga att när det gäller pressmeddelanden av olika slag som lämnas från utrikesdepartementet så är det min instruktion att de skall präglas av saklighet och ge en noggrann bild av det som de är avsedda att spegla. Jag är övertygad om att de tjänstemän som handlägger dessa frågor också sköter sin uppgift på detta sätt.

En sak till, herr talman, vill jag tillägga. Sture Ericson ironiserade över att jag f. n. inte hade några planer och att inget arbete pågick på att lägga fram förslag till ändringar i IAEA:s stadgar eller i NPT. Man kan aldrig, jag vill

upprepa det, förutse skeenden i framtiden. Det vore definitivt felaktigt av mig att stå här i kammaren och säga att vi för all framtid har anslutit oss till de paragrafer, de artiklar som i dag finns i dessa stadganden och att vi inte är beredda att ändra dem vid de tillfällen då de strider mot den svenska utrikespolitiken.

F. ö. ligger den svenska utrikespolitiska kursen fast, i varje fall så länge jag har detta ämbete.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Sture Ericson kom med en mycket märklig beskyllning i sitt första anförande. Han sade att det skulle finnas någon centerpolitruk på UD som censurerade pressmeddelanden, och han målade upp bilden av en omfattande censurverksamhet som skulle bedrivas av denne eller dessa centerpolitruker. Eftersom jag veterligen är den enda person som kan kännas vid beskrivningen centerpolitruk på UD, så uppfattar jag detta som en beskyllning mot mig personligen att jag skulle bedriva censurverksamhet när det gäller UD:s pressmeddelanden. Låt mig därför med bestämdhet avvisa den beskyllningen. Någon som helst politisk censur förekommer inte i utrikesdepartementet.

Jag tycker att Sture Ericsons beskyllning är oförsynt, inte bara mot mig – att rikta beskyllningar mot kolleger i kammaren är ju legitimt – utan den är också oförsynt mot de mycket samvetsgranna tjänstemän som vi har inom utrikesdepartementet, både på den politiska avdelningen och på press- och informationsavdelningen. Föreställningen att någon av dessa tjänstemän skulle på något sätt medverka i en politisk censurverksamhet eller låta sig politiskt censureras när det gäller pressmeddelanden är så barock att det är förvånansvärt att den kan uttalas här i kammaren.

När jag ändå har ordet skulle jag vilja ställa en fråga till Sture Ericson, som gäller det råd som vi skulle ha gett till u-länder. Det har dementerats eftertryckligt både av utrikesministern och av Ingrid Sundberg. Jag kan inte låta bli att förvånas över hur man kan bygga upp ett så långt anförande som det Sture Ericson höll på föreställningen om ett råd till u-länder som den svenska regeringen skulle ha givit. När Sture Ericson sedan skall läsa upp det här rådet, läser han inte upp något råd till u-länder, utan han läser upp en uppmaning riktad till industriländer att ställa alternativ till u-ländernas förfogande. En uppmaning riktad till i-länder kan ju inte tolkas som ett råd till u-länder.

Om det nu är så att den svenska regeringen har riktat ett råd till i-länderna angående deras energipolitik, tycker jag att Sture Ericson skall ställa sig i kammarens talarstol och läsa upp det. Om Sture Ericson inte kan läsa upp ett sådant råd till i-länderna från den svenska regeringen tycker jag att han skall upphöra med den typen av argumentation.

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Då måste jag be Pär Granstedt förklara för mig varför det finns två versioner av den här nyhetstexten från FN:delegationen: en version är utgiven i New York och en version är utgiven i Stockholm. Stockholmsversionen innehåller inte följande ord: "Konferensen bekräftade att kärnkraften är nödvändig och oersättlig som energikälla både på kort och lång sikt, menade Eklund. Det framgick också av anförandena av representanter från u-länderna att deras kärnkraftsprogram nu nått en hög utvecklingsgrad."

Hur kunde det försvinna ur den text som skickades från New York och som sedan spreds här i Stockholm? Hur gick det till? Var det något fel på telegrafförbindelserna som gjorde att just de två meningarna föll bort? Är inte snarare en mänsklig hand med i sammanhanget? Om det nu inte är Pär Granstedts politrukhand kanske det är någon nitisk partivän till honom som har hållit sig framme – för det är onekligen ganska intressant att det är just dessa två meningar som har fallit bort! Om Pär Granstedt hade någonting med journalistik att göra skulle han tycka att det är beklämmande att utrikesdepartementet serverar nyhetstext på det här viset. Det är ett renlighetskrav att utrikesdepartementets rapportering från generalförsamlingen inte har politisk slagsida, men det får den faktiskt genom att de här två meningarna – de för centern inte särskilt lustiga två meningarna – faller bort.

Sedan sade utrikesministern på nytt att orden "för närvarande" inte betyder någonting; det skulle närmast vara en självklarhet att man kan ändra en politik och att man kan ta bort orden "för närvarande" – orden kunde lika gärna ha strukits, eftersom de är överflödiga och inte har någonting i texten att göra. Då kan man fråga sig om det finns några andra avsnitt i interpellationssvaret som också kunde ha strukits. Det verkar som om inte heller den där röstförklaringen hade någon innebörd. I varje fall har vi nu fått höra från regeringssidan att man kan ge den flera tolkningar.

Jag måste än en gång konstatera att utrikesministern i sitt inlägg här inte tog avstånd från censurverksamheten, såsom jag betecknade den. Men det blir fler tillfällen till inlägg, och ta då för allt i världen avstånd från vad som har skett, även om utrikesministern inte vet precis vem som har gjort ändringen!

När det gäller sambandet kärnvapen–kärnkraft tycker jag det är väsentligt att konstatera att man i den svenska debatten ganska ofta rör ihop begreppen. Där menar man ibland att kärnkraft kan ge kärnvapenkapacitet omedelbart. Jag läste upp ett långt stycke ur en FN-rapport som konstaterar att den ekonomiska och tekniska kapaciteten att framställa kärnvapen nu finns i en lång rad både u-länder och i-länder men att det finns politiska motiv till att detta inte sker. Men låt oss då koncentrera oss på att förstärka dessa politiska motiv, och låt oss slippa resonemang som jag tycker är irrelevanta i sammanhanget! Det är typiskt att utrikesministern i sitt svar kan läsa upp sådant här: "Inom ramen för IAEA:s stadga och NPT avser regeringen fortsätta arbetet med att söka lösningar på *kärnkraftens* problem." Det här är patetiskt. IAEA:s stadgar sysslar med kontroll som siktar in sig på att

förhindra att vi får fler kärnvapen, och NPT handlar nästan enbart om kärnvapen, inte om kärnkraft. Det är kärnvapensspridningen vi diskuterar, inte kärnkraftsspridningen. Här går det att hitta paragrafer i de texter som passerat och som bekräftar det resonemang jag för.

Sedan konstaterar jag också att ingen av de två centerpartister som yttrat sig sade ett ord om Hannes Alfvén och hans märkliga synpunkter på kärnkraften och kärnvapen. Vore det inte bra om ni här passade på att ta avstånd från hans skrivelser om att det nya läget fordrar en revidering av den gamla svenska freds- och nedrustningspolitiken, och att ni tar avstånd från hans åsikt att det gäller att koppla samman vår fredspolitik med vår kärnkraftspolitik?

Vad bestod det här rådet i, säger Ingrid Sundberg. Jo, det består av två komponenter. Det är en allvarlig varning för kärnkraftens farlighet och en föga beslöjad uppmaning att satsa på alternativa energikällor. Det som Ingrid Sundberg själv sade kan tolkas på olika sätt, och detta står att läsa i den röstförklaring jag läst in till protokollet.

Ingrid Sundberg säger vidare att hon inte vill att regeringen skall avstå från att läsa upp detta. I så fall blev hon missuppfattad av alla vid det sammanträdet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det förekommer ingen politisk censur på UD. Det har jag redan sagt, och jag är förvånad över att jag skall behöva upprepa en så självklar sak. När det gäller det konkreta exemplet kan jag säga att min politrukhand inte har rört vid detta pressmeddelande. Jag kan försäkra Sture Ericson att ingen nitisk partikamrat till mig har censurerat pressmeddelandet. Någon censur förekommer alltså inte. Jag kan inte i detalj gå in på hur just det här pressmeddelandet hanterades på UD, eftersom jag där inte sysslar med pressmeddelanden. Men jag vet att det ibland förekommer att man kortar ned inkommande pressmeddelanden innan de skickas vidare. Det sker på samma sätt som på tidningarna när man där tar emot artiklar. Nyhetsreferat som journalister skriver kortas ned för att bli litet mera slagkraftiga och effektiva.

Jag förmodar att precis samma sak har skett här. Om jag inte misstar mig innehöll detta pressmeddelande kommentarer och synpunkter i ungefär samma anda som de båda meningar vilka fallit bort. Pressmeddelandet ändrade alltså inte karaktär sedan meningarna fallit bort, varför Eklunds allmänna inställning till dessa frågor fortsätter att framstå ganska tydligt. Den förändring som kan ha gjorts har företagits enbart av redaktionella skäl och inte av några som helst politiska orsaker. Jag ber Sture Ericson vara vänlig att tro mig på mitt ord när jag säger att politisk censur inte förekommer på UD.

Sedan bad jag Sture Ericson att läsa upp det råd som den svenska regeringen skulle ha gett till u-länderna. Det gjorde han nu inte, och jag är förvånad över att han inte kan göra det, eftersom han bygger upp hela sin argumentation på att ett sådant råd skall ha givits. Däremot säger han att det förekom en föga beslöjad uppmaning. Var förekom den uppmaningen? Hur

låter den? Var snäll att redovisa den för kammaren!

Vad sedan gäller frågan om Hannes Alfvéns artikel kan sägas att Karin Söder har redovisat grunderna för den svenska politiken i dessa frågor. Sture Ericson, som är en intelligent person, kan ju ägna sig åt att jämföra Karin Söders redovisning av den svenska politiken på det här området med vad som står i Hannes Alfvéns artikel. Då kan han själv se vad som till äventyrs kan stämma överens och vad som inte stämmer överens.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Bara helt kort vill jag säga att jag i min tidigare replik har framhållit att den svenska utrikespolitiken ligger fast.

I den svenska utrikespolitiken ingår nedrustningsfrågorna som en mycket viktig komponent, där stopp för kärnvapenspridning spelar en mycket framträdande roll. Vårt agerande i IAEA, NPT och Londonklubben är i allra högsta grad präglat av vår inställning att man till varje pris måste förhindra en kärnvapenspridning. Sedan får Sture Ericson försöka att komma ur sitt dilemma på alla möjliga slingriga vägar. Regeringens utrikespolitik ligger fast, och jag hoppas att också socialdemokraterna står bakom denna politik såsom de har gjort under långliga tider.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Ja visst, socialdemokraterna står bakom vår traditionella nedrustningspolitik. Vad jag här talat om i dag är tendenserna till förskjutningar i den politiken. Har den här debatten medfört att de tendenserna försvagats i framtiden har den gjort väldigt stor nytta.

Men jag återkommer till detta: Vi har inte fått något besked från utrikesministern om hur regeringen tänker agera vid den kommande extra generalförsamlingen i denna fråga. Skall ni fortsätta med sådana här märkliga röstförklaringar som kan tydas på alla möjliga olika sätt? Tänker ni fortsätta med att ge beslöjade råd som består av starka varningar för kärnkraftens farlighet och uppmaningar till u-länderna att välja alternativen vindkraft, jordvärme och sådant i stället för kärnkraft?

Låt mig än en gång konstatera att Karin Söder inte tar Hannes Alfvéns namn i sin mun. Hon tar inte avstånd från hans uttalande. Det gör faktiskt inte Pär Granstedt heller. Han uppmanar mig i stället att jämföra vad Hannes Alfvén har sagt med vad utrikesministern har sagt. Jag kan ge honom rätt i att det inte stämmer överens. Men varför inte ta avstånd från en man som så starkt har påverkat ert partis politik i vad ni själva anser vara den viktigaste frågan? Nu går Hannes Alfvén ut och säger att det krävs en helt ny nedrustningspolitik. Han talar om hyckleri och att det gäller att koppla samman vår fredspolitik och vår kärnkraftspolitik. Är det inte det ni har sysslat med litet grand under hösten i fjol?

Sedan censuren. Pär Granstedt säger först att han inte vet någonting om vad som har hänt. Men sedan säger han frejdigt att det som har hänt hade enbart redaktionella orsaker. Det är alltså enbart av redaktionella skäl som de två meningarna som är mest besvärande för centerpartiet fallit bort i nyhets-

texten. Pär Granstedt ställer sig frejdigt upp och försvarar vad som har skett. Pressmeddelandet blev två meningar kortare. Man sparade inget papper – det fanns gott om utrymme i slutet på pressmeddelandet. Man hade kunnat skriva dit de två meningarna. Men man tog alltså bort de två meningarna som var mest besvärande för centerpartiet. Det är en händelse som ser ut som en tanke att detta gjordes enbart av redaktionella skäl. Det hade till följd att den svenska pressen inte fick en fullständig rapportering från FN:s generalförsamling. Sådant som centern tyckte illa om föll bort. Sedan fick ledarskribenter runt om i Sverige basera sina kommentarer på denna centercensurerade text. Jag kan inte släppa detta.

Vi har antydningssvis talat om den dubbelmoral som finns med i bilden. Man är väldigt positiv till kärnkraften i FN, men här hemma skall den avvecklas. Det gäller också uranbrytningen. Här hemma säger man nej till uranbrytning. I FN har man ställt sig bakom två operativa paragrafer som tog upp frågan om uranförsörjningen. Det talas om gemensamma ansträngningar att klara urantillförseln och om IAEA:s insatser för att utöka urantillgången. Dem prisar man.

Det är uppenbart att regeringen när det gäller uranet har en politik här hemma och en annan internationellt. Amerikanska privatkapitalister som gett svenska staten miljardlån har begärt och fått upplysningar om Sveriges mycket stora urantillgångar. Som försvar för regeringens agerande kan man kanske återgå till vad ekonomiministern sade vid ungefär samma tidpunkt som vi ställde upp bakom de här uranpositiva paragraferna i FN. Han sade: Vi bör bryta och exportera uran. Man för alltså en strutspolitik här hemma. Internationellt är man litet mer vidsynt.

Det är några av de här frågorna som jag har försökt ta upp i debatten. Jag tror att de som ger sig tid att studera vad som har sagts här kommer att upptäcka att vad som kanske var vinstgivande centerpropaganda före valet har blivit väldigt dålig retorik i FN:s generalförsamling.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag hör till dem som beklagar att denna debatt alltmer har urartat till att bli en fråga om ord. Men jag kunde inte undgå att begära ordet när Sture Ericson åter gör sig skyldig till ett övertramp genom att påstå att vår röstförklaring gav uttryck för starka varningar. Det han innefattar i begreppet starka varningar måste vara vad både utrikesministern och jag förut har citerat, nämligen att kärnkraften som energikälla förorsakar speciella problem och speciella risker. Är det att uttala starka varningar till u-länderna?

Jag vill återkomma till att det önskemål jag hade om anförandet var att det inte skulle ha gått att tyda som om det skulle ha varit speciellt inriktat mot u-länderna. De säkerhetskrav som IAEA ställer – som Sverige understödjer, en inställning från vår sida som bl. a. är grundad på vårt starka understrykande av betydelsen av MPT – är riktade mot hanteringen av klyvbart material, mot kärnkraftsuppbyggnaden i alla länder. Jag har sagt det förut, jag vill stryka under det igen.

Här är det alltså inte längre fråga om att man kan tyda svenska yttranden på

olika sätt, utan här är det fråga om att Sture Ericson medvetet förvränger vad som borde vara en grundsats: man bör kunna svenska språket och läsa de ord som står. Om det sedan för Sture Ericson är politiskt användbart att göra de här tydningarna får hans tolkning skyllas på det, och det kan gå in under vad utrikesministern kallade hans svårigheter att komma ur en för honom pinsam debatt.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till Sture Ericson: Vi för ingen strutspolitik. Det kan inte vara Sture Ericson obekant att det pågår en intensiv debatt i Sverige i olika fora, inte minst i energikommissionen, och ett arbete på utformningen av den framtida energipolitiken, där också uranet har sin givna plats lika väl som vår kärnkraftspolitik. Det är ingen strutspolitik när vi också från centern för fram våra synpunkter. Vi skall diskutera under den här tiden. Sedan kommer vi att fatta de slutgiltiga besluten.

Att det sedan också i Förenta nationerna finns tillfällen när man – det sade jag tidigare – inte helhjärtat kan stödja alla punkter i en resolution är också ett faktum som vi bara har att konstatera. Eftersom vi inte har fattat de slutgiltiga besluten här i Sverige var det naturligt att vi vid det tillfället röstade som vi gjorde också beträffande tillgängligheten av uran, vilket då i hög grad gällde andra länder, som kanske har en annan inställning i de här frågorna än Sverige kommer att inta. Därom vet vi ingenting.

PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Att diskutera frågan om politisk censur i UD med Sture Ericson är som att tala till en vägg. Jag har upprepade gånger försäkrat att någon sådan censur inte förekommer, men Sture Ericson tror inte på det.

Jag tycker detta är litet olustigt, för Sture Ericsons anklagelser drabbar inte så mycket mig, som har möjlighet att svara för mig här i kammaren, som tjänstemän i utrikesförvaltningen som inte har möjlighet att gå i svaromål här. Vad Sture Ericson säger är nämligen att mig och utrikesministern ovetande skulle UD-tjänstemän nagelfara inkommande pressmeddelanden från centersynpunkt och stryka de bitar som inte skulle vara lämpliga för centern. Det är en mycket grav beskyllning, och den är särskilt grav därför att den riktar sig mot tjänstemän som inte själva kan gå i svaromål här i kammaren.

Sture Ericson upprepade påståendet att regeringen skulle ha riktat uppmaningar till u-länderna att begagna sig av alternativa energikällor och avstå från kärnkraften. Men han är fortfarande inte i stånd att läsa upp denna uppmaning. Det tycker jag är ganska svagt. Var snäll och läs upp uppmaningen, om någon sådan uppmaning har förekommit!

Vidare säger Sture Ericson att den socialdemokratiska politiken på detta område ligger fast. Ja, jag har trott det. Men efter att ha lyssnat på den här debatten börjar jag bli fundersam.

Sture Ericson har vid ett par tillfällen här i dag sagt att kärnteknologin nu är så väl spridd att det inte finns några ekonomiska och tekniska hinder för

flertalet industriländer och många u-länder att skaffa sig kärnkraft. Det vi skall koncentrera oss på är därför de politiska hindren.

Det bedrivs runt om i världen ett omfattande arbete för att finna tekniska hinder mot kärnkraftspridning. Vi har IAEA:s kontrollapparat, vi har de regler som har utarbetats inom Londongruppen, vi har de olika bilaterala avtal som syftar till kontroll av den tekniska hanteringen av hela detta material, vi har det omfattande arbete som pågår inom INFCE. Allt detta kastar Sture Ericson överbord. Han säger att det vi skall koncentrera oss på är de politiska hindren. Och hela detta jättelika internationella arbete för att på det tekniska planet finna hinder för att en spridning av kärnenergianvändningen skall leda till spridning av kärnkraften, menar Sture Ericson nyttar till intet.

En hel del av detta arbete igångsattes under den socialdemokratiska regeringen. Jag måste därför dra slutsatsen att om Sture Ericson är representativ för den socialdemokratiska synen på hur dessa frågor skall hanteras, så har det skett en betydande omsvängning av den socialdemokratiska politiken på detta område. Om det är någon politik som inte ligger fast, är det i så fall den socialdemokratiska. Och det tycker jag vore både oroande och anmärkningsvärt. Nu tror jag inte att Sture Ericson är representativ, vill jag tillägga. Jag tror att den socialdemokratiska politiken på detta område, bortsett från Sture Ericson, faktiskt ligger fast.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Herr Granstedt har en fenomenal förmåga att tala om saker som han inte riktigt har satt sig in i. När han nu börjar tala om tekniska och politiska hinder pratar han som så ofta förr i nattmössan.

Jag baserade mitt resonemang på en FN-rapport. Jag har inte hittat på någonting själv. Jag refererade vad tolv experter från tolv länder som representerar ett spektrum av FN har skrivit. Jag står fast vid det. De inkluderar bland de politiska hindren icke-spridningsfördraget och andra internationella avtal som sluts. Detta är politiska hinder, just därför att det behövs ett politiskt beslut för att vara med om dem.

Det är meningslöst att debattera med någon som inte behärskar terminologin. Här är den litet teknisk – jag medger det.

Socialdemokratiska partiets syn på dessa frågor har senast lagts fast i två motioner till riksdagen, en till försvarsutskottet och en till utrikesutskottet. Jag uppmanar Pär Granstedt att läsa dem.

Låt mig återigen konstatera att varken Pär Granstedt eller utrikesministern tar avstånd från ”redigeringen” av nyhetstext från FN-delegationen. Här skickar man i Stockholm ut någonting till pressen och påstår att det kommer från FN-delegationen. I själva verket är det en text som är friserad av någon, vem det nu kan vara. Den friseringen har fått till resultat att texten är mycket gynnsammare för centerpartisterna. Detta är inga anklagelser, inga grova beskyllningar – det är ett konstaterande av fakta. Jag har redan två gånger till protokollet läst in de meningar som har fallit bort.

F. ö. kan Pär Granstedt också läsa protokollet och se på vilket sätt jag

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

menar att man har uppmanat u-länderna att akta sig för den farliga kärnkraften och satsa på jordvärme, vindkraft och sådant. Varningarna för den farliga kärnkraften fanns bl. a. med i Inga Thorssons tal där hon sade:

Kärnkraftens framtid som energikälla är omgiven av viktiga osäkerhetsfaktorer. I Sverige pågår nu en grundläggande omprövning av kärnkraftens roll.

Vi kommer naturligtvis att hålla fast vid 1975 års energibeslut.

Ingrid Sundberg börjar något närma sig mina ståndpunkter. Det hon ville stryka bort ur röstförklaringen var att vi speciellt utpekade u-länderna. Ja, men det är ju precis vad jag har sagt här hela eftermiddagen. Hade vi inte speciellt utpekat u-länderna, hade vi inte haft detta som ni kallar missförstånd. Det är just utpekandet av u-länderna som gör att vi hamnar så snett i denna fråga.

Talet om medvetna förvrängningar får väl stå för Ingrid Sundbergs räkning. Jag försökte i mitt första långa inlägg vara så exakt jag kunde med exakta citat just för att undvika beskyllningar för förvrängningar och tolkningar. Var och en kan läsa och själv dra slutsatser. Jag har inte använt ordet medvetna förvrängningar, men jag har sagt att utrikesministerns sammanfattning av den här röstförklaringen kanske innehåller något ord för mycket som inte finns i röstförklaringen och kanske utesluter en del som borde ha varit med.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag måste ge Sture Ericson det erkännandet att hans hastiga reträtt var väldigt elegant. Det är bara politiska hinder som man kan lita till när det gäller att undvika spridning av kärnkraft, men å andra sidan är alla de åtgärder med kontroll genom IAEA, INFCE osv. politiska och inte tekniska, hävdar Sture Ericson. Därmed är hela det arbete som bedrivs politiskt. Om man definierar alla de kontrollåtgärder som man försöker bygga upp som politiska hinder blir Sture Ericsons hela anförande egentligen ganska meningslöst. I själva verket är det i hög grad tekniska åtgärder som man försöker vidta. Hela INFCE-arbetet är ju uttalat tekniskt till sin karaktär.

Jag hade förmånen att få vara med vid den organiserade konferensen för INFCE, och där framhölls gång på gång att det arbetet inte skall vara politiskt utan tekniskt. Men Sture Ericson kanske ändå anser att det är politiskt, eller tar han avstånd från INFCE? Vad Sture Ericson menar i det fallet är efter hans senaste inlägg ganska svärgenomträngligt.

Till sist vill jag konstatera att Sture Ericson fortfarande talar om uppmaningar riktade till u-länderna. Men hur de uppmaningarna lät undanhåller han fortfarande kammaren. Han hänvisar till vad han har sagt tidigare, men han har inte redovisat några sådana uppmaningar. Det uttalande från Inga Thorsson som citerades innehöll ingen uppmaning till u-länderna, det var inte på något sätt speciellt riktat till u-länderna. Ungefär samma formulering står förresten i den svenska regeringsdeklarationen.

Anser Sture Ericson att den svenska regeringsdeklarationen också specifikt

riktar sig till u-länderna? Jag tror att svenska folket i övrigt uppfattat den som någonting som gäller svensk politik. Kärnkraftens problem och risker gäller naturligtvis alldeles oavsett i vilken del av världen kärnkraften används. Det är så självklart att det är förvånansvärt att man skall behöva påpeka det.

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag har en känsla av att vi fjärrar oss från varandra. Sture Ericson läste här upp ett avsnitt ur ett anförande som Inga Thorsson hållit. Jag vill då gärna till protokollet än en gång läsa upp det som jag tidigare citerade ur IAEA:s rapport. Det är alltså IAEA:s rapport och icke någon centerpartistisk eller annan rapport. Där talar man om "en fördjupad osäkerhet och delade meningar om kärnkraftens framtid och uppbyggnad av använt bränsle och förstöring och lagring av kärnavfall". Detta är ju farhågor som delats – vilket jag också framförde i mitt första anförande – av samtliga i-länder. Därtill kommer, såsom här har framhållits från olika håll, naturligtvis frågan om kärnvapenspridning.

Det verkar på mig som om Sture Ericson började betrakta kärnvapenhanteringen och kärnkraften som någonting som över huvud taget är förenat med betydligt mindre risker än vad som i verkligheten är fallet. När han talar om de starka varningarna är det alltså hans tydning av det som vi säger, att kärnkraften har speciella problem och fordrar speciella säkerhetsåtgärder. Vi står fast vid det. De säkerhetsåtgärderna tycker jag, såsom jag också tidigare har sagt, skall vara – liksom kravet på att hitta andra energikällor – riktade till alla länder, till u-länder och i-länder, till rika länder och fattiga länder. Men om herr Ericson kan påstå att hela hans långa anförande skulle vara grundat på en enda liten sats i en röstförklaring har han nog gjort en alldeles för stor affär av en sak som egentligen är mycket klar.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Det var ledsamt att Ingrid Sundberg försökte koppla ett skamgrepp genom att insinuera att jag inte skulle vara engagerad i att försöka hindra en spridning av kärnvapnen. Det var mycket ledsamt. Jag har tidigare i eftermiddags sagt att vi är överens om att allt bör göras för att hindra spridningen av kärnvapnen. Målsättningen debatterar vi inte – det är metoderna som vi fört ett samtal om här i eftermiddag.

Låt mig än en gång säga – inte för att jag har några större förhoppningar om att Pär Granstedt skall förstå det – att den här uppmaningen till u-länderna består av två saker. Dels består den av varningar för kärnkraftens farlighet, dels av en illa beslöjad uppmaning till u-länderna att satsa på alternativa energikällor – vind, jordvärme och sådant. Visserligen skall man få hjälp av i-länderna, men uppmaningen finns där ändå. Det var precis det Ingrid Sundberg höll med om, när hon i sitt tidigare inlägg sade att man inte speciellt skulle ha inriktat sig på u-länderna.

När det gäller resonemangen om vad som är politiska och tekniska hinder vill jag för klarhets vinnande än en gång läsa upp vad jag läste upp för någon timme sedan. Det var ett citat ur en FN-rapport som presenterades för

*Om spridningen
av kärnkrafts-
teknologi till
u-länder*

generalsekreteraren den 12 augusti. Bakom rapporten står tolv experter från lika många länder – öst, väst, u-land och alliansfria: ”När det gäller de flesta industriländer och många utvecklingsländer, finns det inte längre allvarliga tekniska eller ekonomiska hinder för att starta ett kärnvapenprogram. De enda hindren för horisontell spridning är nu politiska: skyldigheter man åtagit sig genom icke-spridningsfördraget, regeringarnas eget förnuft och de exempel, som under kommande år ges av kärnvapenmakterna i avtal, som reducerar deras kärnvapenarsenaler. Det är naturligtvis den fortsatta kärnvapenkapprustningen – inte i sig själv spridningen av den fredliga användningen av kärnkraften – som hotar freden.”

Det här resonemanget ligger bakom den diskussion jag har fört. Vi skall alltså inrikta oss på att öka hindren för kärnvapenspridning och inte, som man gör med den nya centerpartistiska vinklingen, ge oss in på kärnkraftsspridningen. Det är här vi skiljer oss åt. Jag tror inte att det råder någon större åsiktskillnad mellan mig och Ingrid Sundberg i det avseendet, men hon är heroiskt lojal mot den regering där hon har partivänner sittande.

Låt mig sedan än en gång konstatera: Något avståndstagande från Hannes Alfvéns mycket uppseendeväckande synpunkter som han framförde i december i centerns ideologiska organ Politisk Tidskrift har jag inte hört vare sig från herr Granstedt eller från utrikesministern. Jag har inte heller hört något avståndstagande när det gäller de strykningar som görs i nyhetstext som avser FN:s generalförsamling. Man har här talat om att man inte själv har varit med, man har talat om att man inte själv vet någonting om det, man har talat om att man inte själv har givit instruktioner om detta. Men man tar inte avstånd ifrån det, och det tycker jag är beklämmande.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Snälla Sture Ericson, läs nu upp den uppmaning som vi skulle ha riktat till u-länderna, eftersom den är grunden för hela den diskussion som nu har pågått här ganska länge! Läs vidare upp den särskilda varning som skulle vara riktad speciellt till u-länderna!

Om inte Sture Ericson kan presentera detta, så faller ju hela hans argumentation samman.

Det var bra att Sture Ericson upprepade sitt citat ur FN-rapporten – den ligger ju till grund för hans syn på hur denna fråga skall hanteras. Där står ju mycket riktigt inte någonting om t. ex. kontroll av det slag som IAEA utövar, kontroll av det slag som Londongruppen föreslår eller sådant som INFCE-arbetet handlar om. FN-rapporten tar inte upp detta. Om Sture Ericson således anser att det enbart är det rent politiska agerandet som har betydelse här och att vi endast kan arbeta med sådant som stormakternas föredöme, olika avtal o. d., då innebär ju detta att han tar avstånd från hela det arbete som har bedrivits på detta område när det gäller att med olika kontrollinstrument och olika tekniska lösningar försöka minska riskerna för att kärnkraftsspridning också skall leda till kärnvapenspridning.

Jag vill också gärna säga att om det innebär en centerståndpunkt att oroa sig för att spridning av kärnkraft skall leda till spridning av kärnvapen, då är

världen verkligen full av centerpartister. Grunden för hela IAEA:s kontrollverksamhet, för hela INFCE-arbetet och för hela Londonarbetet är ju just den risken. Men eftersom detta tydligen anses vara en renodlad centerståndpunkt, så måste jag säga att jag hälsar alla partivänner runt om i världen hjärtligt välkomna till centerkretsen.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Pär Granstedt förmår inte lyssna på vad som sägs i debatten, utan han bara vevar på med de argument han hade i sitt första inlägg gång på gång. Det ger naturligtvis inte särskilt mycket för dem som lyssnar på debatten. Jag har förklarat för Pär Granstedt flera gånger vari detta råd består, och jag skall inte göra det ytterligare en gång, utan jag uppmanar honom att läsa protokollet.

Vad sedan gäller Pär Granstedts förhoppning om att han har massvis med partivänner runt om i världen vill jag verkligen uppmana honom att be UD om en biljett, så att han får åka och lyssna på FN:s generalförsamling när de debatterar den fredliga användningen av kärnkraft. Jag kan försäkra Pär Granstedt att han kommer att känna sig väldigt ensam i den debatten. Ingen enda ställer upp och talar om att man har tänkt avveckla kärnkraften.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om förhållandena i södra Afrika

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Anna Lisa Lewén-Eliassons* (s) den 17 december anmälda interpellation, 1977/78:104, och anförde:

Herr talman! Anna Lisa Lewén-Eliasson har ställt tre frågor om de rhodesiska angreppen på Moçambique.

Den första frågan gäller hur jag vill medverka för att förmedla upplysningar om de övergrepp Smithregimen utsätter folket i Moçambique för.

Härtill vill jag svara följande.

Det är ingen tvekan om att Moçambique är utsatt för en omfattande och systematisk aggression från rhodesisk sida. Mål för dessa anfall är i första hand Patriotiska frontens militära anläggningar och flyktingläger längs gränsen. Anfallen genomförs skoningslöst och utan hänsyn till civilbefolkningen. Många mosambiker och flyktingar från Rhodesia har sårats eller dödats vid dessa anfall. Vid den uppmärksamade attacken mot lägret vid Chimoio omkom således enligt olika uppgifter mellan 600 och 2 500 personer, varav ett stort antal kvinnor och barn. Även svåra materiella skador har åstadkommits främst på vägar, broar, järnvägar och telekommunikationer liksom på civil bebyggelse.

Vi ser det som mycket angeläget att rikta uppmärksamhet på de brutala övergreppen mot Moçambique liksom på förhållandena i södra Afrika i övrigt. Södra Afrika-frågorna hör till de problem som jag genomgående tar

upp i överläggningar med mina kolleger i andra länder. Vi driver också som bekant mycket aktivt dessa frågor i FN. Jag och andra företrädare för regeringen har vidare vid upprepade tillfällen behandlat problemen i södra Afrika, och däribland Moçambiques situation, i offentliga uttalanden både här hemma och utomlands. Jag vill också hänvisa till den informationsverksamhet om u-länder i allmänhet och våra samarbetsländer i synnerhet, som bedrivs av UD och SIDA, antingen direkt eller indirekt genom anslag till enskilda organisationer. Särskilt folkrörelsernas verksamhet bör uppmärksammas. Det bör understrykas att de rhodesiska angreppen fått omfattande publicitet i internationell press och att även svenska tidningar har gett stor spridning åt vad som pågår.

Härtill kommer att Moçambiques regering självfallet spritt kännedom om övergreppen. Efter anfallet mot lägret vid Chimoio har bl. a. en informationsfilm sammanställts, och Moçambique har genom FN låtit andra regeringar få del av de skrämmande uppgifterna om angreppen. Det är min förhoppning att denna film skall kunna visas här i Sverige.

Anna Lisa Lewén-Eliasson har vidare frågat hur jag ser på dessa våldshandlingars inverkan på utsikterna för en förhandlingslösning i Zimbábwe.

Det är självklart att angrepp av detta slag allvarligt försvårar möjligheterna till en fredlig lösning. En ytterligare upptrappning av våldet blir följd och utsikterna för framgångsrika fredssamtal, där även representanter för Patriotiska fronten deltar, minskar. Enligt vår mening måste en fredlig uppgörelse nås i samverkan med hela befrielseörelsen, således även Patriotiska fronten som ju har de afrikanska staternas samlade stöd. En s. k. inre lösning, varom Smith nu förhandlar i Salisbury med några nationalistledare, kan inte bli hållbar och leda till verklig fred i landet.

I dagarna har nya överläggningar ägt rum om den brittisk-amerikanska planen. Det är vår förhoppning att man på grundval av denna plan trots allt skall finna en utgångspunkt för att med framgång föra förhandlingar som leder till en fredlig uppgörelse och ett fritt Zimbabwe inom en inte alltför avlägsen framtid.

Anna Lisa Lewén-Eliasson har slutligen frågat mig om jag vill ta initiativ för att påskynda och förstärka insatserna till hjälp för flyktingar i lägren.

Antalet flyktingar från Sydrhodesia har ökat oavbrutet under de senaste åren. Merparten av dessa flyktingar har sökt sig till Moçambique, som i dag beräknas ha hand om 50 000–60 000 zimbabwier.

Trots de påfrestningar på landets ekonomi och säkerhet som det stora antalet flyktingar innebär har Moçambique en omfattande verksamhet för flyktingarna. I samråd med ZANU, den ena av befrielseörelserna som ingår i Patriotiska fronten, och FN:s flyktingkommissarie administrerar Moçambique biståndet till flyktinglägren. Detta bistånd motsvarar inte på långt när behoven för flyktingarnas försörjning och omvårdnad.

Regeringen har under 1977 på olika sätt lämnat bidrag till flyktingarnas försörjning:

Moçambiques regering har fått sammanlagt 13 milj. kr. i extrabistånd för

omhändertagande av flyktingarna.

ZANU har fått totalt 7,5 milj. kr. för sin civila verksamhet i Moçambique.

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) har fått 7 milj. kr. för flyktinghjälp i södra Afrika, inbegripet zimbabwiska flyktingar i Moçambique.

Internationella Röda korsets flyktingprogram i södra Afrika, som innefattar hjälp till flyktingar i Moçambique, har fått 1,5 milj. kr.

Av dessa bidrag på sammanlagt 31 milj. kr. beslutades 15 milj. kr. så sent som i november. Insatserna ger Sverige en tätposition bland biståndsgivarna till de zimbabwiska flyktingarna i Moçambique.

För 1978/79 har regeringen föreslagit riksdagen en höjning av landramen till Moçambique från 100 milj. kr. till 115 milj. kr., bl. a. med hänvisning till de kostnader som landet åsamkats genom sitt stöd till befrielsekampen i Sydrhodesia. Vi räknar dessutom med att det kan bli aktuellt med biståndsinsatser utanför landramen för att möta akuta behov, t. ex. bland de zimbabwiska flyktingarna i landet. Det rhodesiska angreppet mot Moçambique i november visar på vikten av att en sådan beredskap finns.

I olika internationella sammanhang har vi pekat på det ansvar som samtliga biståndsgivande länder bör känna när det gäller försörjning och omhändertagande av flyktingarna från de minoritetsstyrda områdena i södra Afrika. Detta har skett vid den av FN i maj 1977 arrangerade konferensen till förmån för Zimbabwe och Namibia i Maputo och vid FN:s antiapartheidskonferens i Lagos i augusti. I FN:s generalförsamling har Sverige varit medförslagsställare till en rad resolutioner om extra bistånd till Moçambique med anledning av flyktingströmmen och gränsstängningen mot Sydrhodesia. Vi har vidare inom det nordiska samarbetet diskuterat behoven av bistånd till flyktingarna och andra utsatta människor i södra Afrika, såväl till asylländer, som Moçambique, som till befrielseörelser, FN och enskilda organisationer. Vi avser att fortsätta våra ansträngningar att få det internationella samfundet att bistå de zimbabwiska flyktingarna i Moçambique och andra asylländer.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på de frågor som jag ställt om förhållandena i södra Afrika. Jag har inga invändningar att göra med anledning av svarens utformning och innebörd, men jag vill ändå göra en del kommentarer och be om vissa förtydliganden.

Världen är så full av elände och grymheter, som drabbar människorna i olika länder i deras kamp mot fattigdom och förtryck, att vi i de privilegierade länderna blir avtrubbade inför meddelanden och informationer om enstaka händelser.

Förhållandena i södra Afrika har ändå väckt uppmärksamhet, och det grymma apartheidsystemet och vad som följer med det har upprört folkopinionen mer än det mesta.

Det var under ett besök på uppdrag av den biståndspolitiska utredningen i Moçambique förra året som jag fick omedelbar kontakt med förhållandena i södra Afrika. Och vad jag hörde och såg skakade mig.

Eftersom vi i Sverige sedan lång tid tillbaka har haft kontakter först med Frelimo och numera med regeringen i Moçambique och utvecklat ett bistånd i samarbete med detta land, har vi också anledning att nära följa händelseutvecklingen där.

Moçambique har fått betala ett högt pris för sin solidaritet med folken i södra Afrika. Moçambique har enligt FN:s önskan och beslut stängt gränsen mot Smithregimens Rhodesia men samtidigt berett utrymme för Zimbabwegerrillans kamp för frigörelse av detta land.

I Moçambique finns nu flera läger, dels för dem som flytt undan Smithregimens härjningar, som utrikesministern talade om, dels för Zimbabwegerrillans folk. Och bland dessa finns det också kvinnor och barn.

Jag har i min interpellation berört de svåra förhållanden som råder i dessa läger – med knapp och ensidig kost, dålig tillgång till vatten, erbarmliga sanitära förhållanden och knappast någon sjukvård. För de tiotusentals barn och ungdomar det rör sig om har man mycket små möjligheter att ge undervisning eller någon form av utbildning.

Moçambique har gjort – såvitt jag förstår – allt man kan begära för sitt grannland. Men vi måste betänka att Moçambique är ett land som först på våren 1975 lyckades frigöra sig från den dåvarande portugisiska kolonialmakten. Moçambique lider för egen del av utomordentligt svåra omställningsproblem, man saknar utbildat folk och en fungerande transportapparat och har haft svår missväxt med stark livsmedelsbrist. Och alla dessa svårigheter är mycket avgörande i den politiska situationen i södra Afrika.

Man kan då lätt förstå vilken katastrof det innebär att de läger man samlat människor i utsätts för obarmhärtiga bombanfall från grannlandet Rhodesia, vilket hände endast några dagar innan vi gjorde vårt besök i Moçambique. Det rådde stor förvirring i dessa läger efter denna fruktansvärda händelse. Och som utrikesministern säger i sitt svar dödades ett mycket stort antal människor. Bilder av massgravarna efter attackerna i Chimoio har synts i svensk press, och enstaka journalister har vittnat om sina intryck efter anfallen.

Men, som jag redan sagt, människorna blir avtrubbade. Jag tror inte att många i vårt land har uppfattat att en Song My-tragedi utspelats, fast nu i en annan del av världen. Vi måste ställa oss frågan hur vi skall väcka opinion inför det oerhörda som sker, opinionen inte endast i vårt land utan i världssamhället.

Mig förefaller det som om svenska folket är medvetet om problemen i södra Afrika och uppfattar att de nära angår oss. Vi tror att vi kan påverka utvecklingen, och därför är vi beredda att delta i åtgärder av olika slag. Jag stärks i den tron då jag tar del av olika folkrörelseaktiviteter som förbereds kring södra Afrikas frågor. Detta är naturligtvis inte heller oviktigt när vi kommer till de slutliga ställningstaganden som direkt kommer att beröra oss, t. ex. om de svenska investeringarna i Sydafrika, som förvisso kan ha sitt sammanhang med den fråga vi diskuterar i dag.

Men vad jag nu vill återkomma till är hur vi från svensk sida kan påverka andra. Hur kan vi uppmuntra eller pressa andra att göra mer?

Man måste beklaga att FN-apparaten går så långsamt och har så klena resurser att arbeta med ute på fältet. Ett exempel på detta är Moçambique. FN har tagit klar ställning i fråga om sanktioner och andra åtgärder mot Rhodesia. Alla medlemsstaterna förutsätter att grannstaterna, varav Moçambique är en, skall ta sitt ansvar. Men det stöd Moçambique så väl behöver blir det klent med ifrån de övriga medlemsländerna.

Av Karin Söders redovisning i dag framgår att Sverige synes ha tagit sin anpart på ett ansvarsmedvetet sätt. Men kan vi påverka andra att göra mer? Vad kan de nordiska länderna göra gemensamt bl. a. för att dra med ytterligare länder i dessa åtgärder? Jag tror att det är dags att skrika till i en fråga som den här. Det har funnits tillfällen då Sveriges röst har hörts vida omkring, och jag undrar om det inte nu är ett tillfälle då Sveriges utrikesminister bör höja rösten.

Detta är sagt med all respekt för det metodiska arbete som skall bedrivas vid utrikesförvaltningens kontakter på alla nivåer för att främja svensk utrikespolitik och som jag är övertygad om att utrikesministern tar sin beskärda del av. Det är inte så tacksamt att vara den manande eller den mästrande i FN-familjens olika grupper och kommittéer eller i det bilaterala umgänget. Men jag hoppas ändå att utrikesministern ser till att alla medarbetarna tar på sig rollen när det gäller insatser för södra Afrika. Alltför mycket står på spel för att inte Sverige skall göra sitt yttersta.

I svaret jag har fått lämnas en redovisning för de olika bidrag vi lämnat bilateralt genom internationella organ till länder och befrielserörelser i södra Afrika. Till detaljerna i detta får vi återkomma i samband med behandlingen av biståndsfrågorna i utrikesutskottet och kammaren. Jag har för dagen inga invändningar mot vad utrikesministern sagt på den punkten. Jag utgår ifrån att regeringen är lyhörd för de särskilda framställningar som kan komma från SIDA eller något annat håll om att hålla en hög beredskap när det gäller att ge olika slags stöd från svensk sida i nya situationer som kan komma att uppstå på det här området.

Utrikesministern gör i sitt svar ett viktigt uttalande om Sveriges hållning till de förhandlingar som pågår om Zimbabwes framtid och som innebär att Sverige håller fast vid meningen att en fredlig uppgörelse med Smithregimen måste innefatta Patriotiska fronten, vilken har de afrikanska staternas samlade stöd. Jag utgår ifrån att Sverige utnyttjar de möjligheter som kan finnas för att verka för detta alternativ. Den s. k. inre lösning som Smith agerar för och som syftar till att bevara de vitas makt över säkerhetsstyrkor, ekonomi och administration kan inte tänkas bli accepterad utan synes mig endast leda till en vidare upptrappning av den väpnade kampen.

Det vore värdefullt om utrikesministern kunde kommentera de pågående förhandlingarna något – och vad man kan tro skall komma ut av dem.

Herr talman! Jag hoppas till sist, fru utrikesminister, att det framgått vilken särskild vikt jag velat lägga vid Sveriges roll som opinionsbildare och att jag velat efterfråga initiativ och målmedvetenhet för att mobilisera insatser från alla tillgängliga krafter. Utan att upprepa mina frågor är jag tacksam om utrikesministern vill kommentera vad jag sagt.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill först svara på Anna Lisa Lewén-Eliassons sista fråga – den om vad som är att säga om de nyss avslutade förhandlingarna på Malta.

Tyvärr är upplysningarna mycket knapphändiga, men jag vill bara understryka att vi självfallet står fast vid den ståndpunkt som jag angivit i interpellationssvaret. Därutöver kan man säga att det faktum att förhandlingarna kommit till stånd ändå får betraktas som positivt. Man kan nog nu se ljusare på framtiden och hoppas att en lösning som omfattas av alla inblandade parter skall komma till stånd. Det är, som Anna Lisa Lewén-Eliasson sade, mycket viktigt att Patriotiska fronten är med i en sådan uppgörelse – annars kan faktiskt ont bli värre.

I övrigt vill jag instämma i vad interpellanten sagt om det viktiga opinionsarbetet för alla de många folk ute i världen som lider svårt. Här har speciellt Moçambique tagits upp till behandling. Det är inget tvivel om att det som pågår där nere innebär en stor grymhet mot människorna. Vad som också är viktigt att understryka är den solidaritet med vilken man ställer upp i frontstaterna för att stödja befrielsekampen i Zimbabwe. Detta är verkligen värt allt stöd. Vi behöver här i Sverige och i alla andra länder, som har möjlighet att ge bistånd, väcka opinionen ännu mer än vi lyckats göra hittills.

De initiativ som vi har tagit och kommer att ta vill jag i korthet redogöra för.

Vi har inom ramen för det nordiska samarbetet en arbetsgrupp som speciellt sysslar med frågorna om Sydafrika, men frågor som gäller de omkringliggande länderna måste naturligtvis också komma med i bilden – åtgärder gentemot Sydafrika får ju sin naturliga effekt på de mycket beroende näraliggande staterna. Vi kommer vid utrikesministermötet i Oslo i nästa månad att behandla de här frågorna, och jag är övertygad om att man i resp. utrikesministerier och i de politiska kretsarna är villig att delta i opinionsarbetet fortsättningsvis och att göra det med intensifierad styrka, för vi är ju i hög grad på samma linje i de här frågorna.

Därutöver skulle jag vilja påminna om att vi i år har antiapartheidåret, där de frågor som gäller hela södra Afrika naturligen kommer in i bilden. Vi undersöker inom utrikesdepartementet hur vi på bästa sätt – i samarbete med folkrörelser, politiska organisationer och andra intresserade grupper – kan bidra till en ökad förståelse för och en ökad insikt om vad som händer i södra Afrika, med betoning på den grymhet som apartheidpolitiken utgör. Men jag vill upprepa att detta får sin effekt också på många andra folk som lever i området.

Vidare är ett utredningsarbete på gång där man mera generellt ser över folkrörelsernas roll i opinionsarbetet när det gäller internationella frågor. Jag vet att detta arbete, då vi får det mera noggrant kartlagt, kan bli allt intensivare, därför att förutsättningen för en fortsatt och utvidgad biståndspolitik och solidaritetspolitik från svensk sida är att vi också har en bred opinion bakom oss.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för kompletteringen. Uppbenbarligen kommer det att hända en del bra saker.

Med anledning av vad utrikesministern sade om folkrörelsernas roll vill jag försäkra att vad svensk arbetarrörelse anbelangar – det gäller såväl den fackliga och den politiska arbetarrörelsen som bildningsorganisationerna – förbereds en ytterligare breddning av aktiviteterna med inriktning på problemen i södra Afrika. Jag tror att det kan bli ett ganska gott stöd för den allmänna opinionsbildningen.

Men jag tillåter mig återkomma till utrikesministerns eget agerande. Jag minns mycket väl att utrikesministern i början av sin bana vid något tillfälle, kanske flera gånger, betonade kontinuiteten och samstämmigheten när det gäller den gamla och den nya regeringens utrikespolitik. Jag har ingenting att anmärka i det avseendet, men jag minns också att utrikesministern åtminstone vid något tillfälle sade att det kanske skulle bli skillnad i fråga om tonläge och ordval vid utövandet av utrikespolitiken. Att välja sina ord må verkligen vara vederbörandes ensak, men för min del skulle jag vilja säga att förhållandena i världen ibland är så oefterrättliga att stämman måste höjas. Man måste kanske ta till kraftigare ord än man någonsin tidigare har gjort, och jag kan inte se annat än att förhållandena i södra Afrika är sådana att man kanske måste använda även sådana medel. Jag kan inte be om exakta formuleringar, det är som sagt vederbörandes ensak, men jag tror att det finns tillfällen när man måste tala i klartext, och då särskilt när det man säger når ut till det s. k. världssamfundet. Det må vara hur goda, innehållsrika och nyttiga överläggningar som helst med utrikeministrar, det gäller nu ändå att få människorna runt om i världen att vakna. I det sammanhanget tror jag att vår röst spelar en roll, om man använder sin kraft och prestige och sina kunskaper. Jag kan bara önska att det kommer ett lägligt tillfälle för utrikesministern att ordentligt säga ifrån vad Sverige tycker när det gäller förhållandena i södra Afrika.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! En sådan sak som ordvalet kan man ju diskutera hur länge som helst. Det finns ingen anledning att tro att Anna Lisa Lewén-Eliasson betvivlar mitt engagemang i dessa frågor. Jag brukar också försöka använda alla tillfällen att på olika sätt göra min röst hörd, och jag vill gärna intyga att jag kommer att göra så allt framgent.

Efter min resa i Afrika har jag också vid flera tillfällen i mycket kraftiga ordalag påtalat det sätt varpå de flesta människor där nere behandlas.

Jag vet att jag som utrikesminister har ett mycket stort ansvar, men alla kolleger har också ett mycket stort ansvar då det gäller att höja rösten vid olika tillfällen. Jag är för min del beredd att göra detta vid alla lämpliga tillfällen.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
3 februari 1978

*Om tilltron till
försvaret*

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara *Sture Korpås* (c) den 16 december anmälda interpellation, 1977/78:102, och anförde:

Herr talman! Sture Korpås har frågat mig om jag vill redovisa dels min syn på konsekvenserna för vår försvarsplanering av en låg folklig tilltro till vårt försvar, dels min syn på vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra opinionsläget.

Bakgrunden till Sture Korpås interpellation är den opinionsundersökning – Attityder till försvar och samhälle – som beredskapsnämnden för psykologiskt försvar publicerade i december i fjol. De resultat som redovisades där kan tydas som om tilltron till vårt försvar skulle ha minskat. Sture Korpås nämner i interpellationen några siffror som antyder en sådan utveckling under senare år.

Jag vill till en början varna för att dra för långtgående slutsatser av undersökningsresultatet. När det gäller den allmänna försvarsviljan säger beredskapsnämnden i sin sammanfattning, att de tre indikatorer som används visar en i stort sett oförändrad bild. 68 % av de tillfrågade anser att vi bör göra väpnat motstånd om vi skulle anfallas. Samtidigt visar siffrorna onekligen en minskande tilltro till försvarets avskräckande förmåga och till våra möjligheter att hålla oss utanför ett eventuellt krig. Flertalet svenskar skulle alltså se ganska mörkt på våra försvarsmöjligheter. Det logiska borde vara att de i den situationen krävde en förstärkning av försvaret. Men det gör de inte. Varannan anser att försvaret har ungefär lagom styrka. 20 % av de tillfrågade anser att den är för liten och 9 % att den är för stor.

Det är alltså svårt att dra några entydiga slutsatser av materialet. I ett avseende tycker jag dock att tendensen är påfallande och ägnad att väcka eftertanke. Jag tänker på det förhållandet att svarsandelen för "vet ej" har ökat för alla viktigare frågor och tycks vara störst bland kvinnorna och ungdomen. Jag ser detta som ett tecken på att vi inte har lyckats att nå ut till stora och viktiga grupper i samhället med en tillfredsställande information. Vi måste – bl. a. inom skolan och folkrörelserna – försöka få till stånd en bättre information och en ökad debatt om främst grunderna för vår säkerhets- och försvarspolitik. Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit ett särskilt anslag till totalförsvarets upplysningsnämnd för en ny upplysningsfilm om vår säkerhetspolitik och vårt totalförsvar. Regeringen har också föreslagit att det särskilda bidraget till Centralförbundet Folk och försvar, för verksamhet inom kvinno- och ungdomsorganisationerna, skulle utgå även under nästa budgetår.

Emellertid är presentationen av grunderna för vår säkerhets- och försvarspolitik ett av våra största informationsproblem. Försvarsdebatten handlar alltför mycket om organisations-, utbildnings- och materiefrågor, som är väsentliga i och för sig men som ofta brukar undanskymma den ännu viktigare frågan om varför vi har ett försvar. Det är naturligt att nedläggningen av ett regemente, utökningen av ett skjutfält, misstag som begås

under utbildningen eller beställningen av viss materiel, som har betydelse för sysselsättningen på en viss ort, engagerar massmedia, kommunalpolitiker och andra berörda medborgare. Det är lätt att hitta argument för eller emot något påtagligt och lättfattligt medan man lätt glömmer bort den yttersta bakgrunden och de yttersta skälen. Detta gäller naturligtvis särskilt i tider då man inte upplever något omedelbart hot mot vår frihet och självständighet.

Sture Korpås frågar om konsekvenserna för vår försvarsplanering av en låg folklig tilltro till vårt försvar och om vi skulle kunna förbättra opinionsläget genom en annorlunda handläggning av olika militära aktiviteter. Jag förstår att bakom frågan ligger den tanken att vi genom en annan planering och en annan handläggning av skilda frågor skulle, så att säga, popularisera försvaret. Det är naturligtvis angeläget att verksamheten inom försvaret anpassas till samhällsutvecklingen. Försvaret är ju en del av samhället. Detta underströks inte minst i samband med 1977 års försvarsbeslut. Vi har anledning att vara mer observanta i det avseendet.

Vissa åtgärder, som lokalt kan framstå som besvärliga och impopulära, är dock ibland nödvändiga. Vi får nämligen inte glömma bort försvarets viktigaste uppgift – att i vår omvärld väcka förtroende för vår neutralitetspolitik och vår förmåga att hävda vårt oberoende. Därvid är det främst vår krigsorganisatoriska styrka som bedöms. Om vi skall kunna hålla den på en tillfredsställande nivå är det nödvändigt med fortlöpande rationaliseringar och att t. ex. utbildningen kan bedrivas effektivt. Det är denna allvarliga bakgrund som, inte minst, vi politiker men också andra engagerade personer måste upplysa svenska folket om när vi ibland tvingas vidta impopulära åtgärder. Gör vi det, i stället för att bara framhålla de negativa sidorna, tror jag att medborgarna har förståelse för åtgärderna. Det är dock en överväldigande majoritet av svenska folket som vill att vårt land och vårt demokratiska system skall försvaras.

STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret. En bakgrund till min interpellation var just den undersökning, Attityder till försvar och samhälle, som beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har publicerat. Undersökningen tyder på att tilltron till vårt försvar avtar.

Statsrådet varnar för att dra för långtgående slutsatser av undersökningen. Jag ser den inte heller som annat än en varning. Det är därför som jag också bad statsrådet besvara mina frågor mot bakgrund av annan erfarenhet som han kan ha inom området.

Det framgår också av svaret att statsrådet tar själva problemet på allvar. Det är ju uppenbart att det finns där, med eller utan undersökningen. Därför måste vi arbeta med det med så stort allvar som möjligt. Att dölja de negativa sidorna vore lika felaktigt som att överdriva dem. Jag uppfattar mot den bakgrunden den öppna tonen i svaret.

En slutsats i svaret kan väl sättas i fråga. Statsrådet säger att den logiska följderna av att man ser mörkt på försvarets möjligheter borde vara att man

kräver en förstärkning av försvaret, vilket man alltså inte gör. Detta är nog inte en logiskt självklar slutsats. Graden av tilltro till försvaret står inte självklart i förhållande till hur starkt försvaret är i traditionell mening. Däremot är naturligtvis styrkan beroende av tilltron. Att många misströstar beror säkerligen på att man inte kan se någon framtid efter ett modernt krig. Det är då en viss logik i att man inte tror på ett traditionellt försvar som skydd.

Denna sida av försvarsproblematiken är för litet diskuterad. Det är vi överens om. Försvarsdebatten är, som statsrådet påpekar, alltför mycket en fråga om organisation, utbildning och materiel. Jag håller väl inte helt med om att utbildningsfrågorna kunde diskuteras mindre. Annars delar jag denna statsrådets uppfattning.

Den vikande tilltron är inte nödvändigt en följd av ett tekniskt bedömande av försvarets styrka eller uttryck för en allmän olust som minne av värnpliktstjänstgöringen. Det kan vara en moralisk fråga. För det skulle möjligen kunna tala att förtroendet är minst bland kvinnor och bland ungdom som inte har erfarenhet av militärutbildning.

Å andra sidan är det onekligen märkligt att två tredjedelar – varför inte fler f. ö.? – av den manliga ungdomen står till förfogande för militär skolning under en viktig del av livets känsligaste tid, och så blir resultatet detta. Därför har jag svårt för att tro annat än att det är något fel på själva utbildningen. Jag anser mig ha viss erfarenhet av utbildning av vuxna, och mot den bakgrunden menar jag att det är angeläget – här kanske jag chockerar någon – att anförtro så mycket som möjligt av utbildningen till därför pedagogiskt särskilt utbildade lärare. Det skulle kunna ske med civil klädsel på ömse håll och i normal kursmiljö, i varje fall i stor utsträckning.

Många värnpliktiga kommer med en ambition att göra sitt bästa därför att de tror på försvarets nödvändighet. Det är särskilt beklagligt att man inte riktigt kan ta vara på denna positiva grundinställning. Även den mest positivt inställda värnpliktiga kan fråga sig varför han skall förtas personlighet och självkänsla – såsom han själv upplever det många gånger – under den första tidens något lustiga excercis i mycket lustiga kläder.

Mycket av våra dagars svårigheter i det här landet kan förklaras under hänvisning till Olof Palmes regering. När det gäller militärutbildningen kan vi nog även skylla på Karl XII:s och Fredrik den stores.

Jag är fullt medveten om att försvarsutbildningen i vissa delar måste vara speciell. En ineliggande årskurs är ju samtidigt en beredskap. Jag menar dock att mycket av undervisningen skulle kunna ske i civila former, t. ex. den som förklarar motiven för försvaret. Då kan man anknyta till de värnpliktigas normalt ganska färska erfarenhet av vanliga studier.

Umgängestonen i vårt samhälle har förändrats starkt under den senaste generationen. Ordergivning i kommandoton väcker därför naturligt motstånd hos en ung människa, som lätt upplever den som en attityd hos befälet och inte som en nödvändig träning för krigsförhållanden.

En skolning kräver intensiv utbildning under en viss tid. Många värnpliktiga får också uppleva arbetet så. Samtidigt är det emellertid uppenbart att

många värnpliktiga inte känner sig vara meningsfullt sysselsatta under hela tiden. Det kan vara svårt att differentiera utbildningens längd efter behovet av utbildning för olika uppgifter. Eftersom ändå en lång tid – uppemot ett år – i denna ålder kan betyda oerhört mycket för en människas hela framtid och därmed för samhället måste man ställa det definitiva kravet på utbildningstiden att den upplevs som meningsfull av de värnpliktiga. Har man svårt att finna en sådan sysselsättning inom ramen för den rent militära utbildningen, bör man kunna lägga in ett studium av samhällsfrågor i allmänhet med anknytning till försvarets grundläggande uppgift att försvara vårt demokratiska system. Den undervisningen kan ha civil karaktär.

Jag har upplevt att statsrådet Krönmark visat en förmåga att okonventionellt ta itu med försvarets centrala frågor. Mycket är konvention i den militära utbildningen. Där finns det plats för nytänkande. Det är kanske rent av så, att grundutbildare och truppförare delvis skulle kunna vara olika kategorier, den förra av mera civil karaktär. Framtidens befäl och värnpliktiga, som på det sättet finge en mera civil utbildning, torde då ha bättre förutsättningar att bära upp ett folkförsvar med stöd av hela folket.

Jag har uppehållit mig mest vid utbildningsfrågorna. Det beror kanske mera på att det är mitt professionella område än på att vi där finner den dominerande orsaken till den vikande tilltron till försvaret. En vid diskussion torde kunna visa på flera och kanske viktigare. Får jag bara som exempel och som avslutning peka på en företeelse som är allvarlig, men som det är lätt för statsrådet att ändra på. Statsrådet bör omedelbart kunna få slut på det förhållandet att värnpliktiga används för från försvaret fristående polisuppgifter. Det kan skapa en alldeles onödig aversion mot folk i uniform liksom det kan innebära en svår konflikt för den värnpliktige själv.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Jag kan väl säga att ett nytänkande behövs – det kan jag rent principiellt och helt och hållet instämma med Sture Korpås i, och det har jag också försökt tillämpa så ofta som möjligt. Men jag vill replikera till Sture Korpås att det kanske även för hans del vore plats för ett nytänkande. Det förslag han framför om att civila lärare och pedagoger skulle användas i större utsträckning än som nu är fallet i utbildningen tycker jag ger uttryck för ett gammalmodigt tänkande, där man på något sätt ser nedvärderande på den militära utbildningsrollen. Jag vill påstå att de befälskårer som vi har i dag inte har samma inställning och inte använder samma metoder som man gjorde för 25–30 år sedan.

Vi vet att det militära utbildningssystemet ställer speciellt höga krav på pedagogiken. Jag förstår ju att Sture Korpås i sin egenskap av civil utbildare är väl medveten om att man ofta har varit föregångare på det militära fältet, exempelvis när det gällt metoderna för programmerad undervisning osv. Utbildningsmässigt är vi på den militära sidan faktiskt inte något slags underutvecklad sektor. Men jag håller med om att läraruppgiften här är central. Den proposition om en ny befälsordning, som ligger på riksdagens bord, ger uttryck för det sätt, på vilket vi velat angripa dessa problem. Vi skall

*Om tilltron till
försvaret*

ikläda oss rollerna av utbildare, fackmap och ledare. Jag ser det som ett önskemål att dessa tre roller skall spelas av en och samma person. I samband med den delvis förändrade utbildning, som det nya befälsordningssystemet kommer att medföra, tror jag att vi skall kunna nå fram till ett bättre resultat. Om vi börjar analysera detta, torde skillnaderna i bedömningen inte vara så stora oss emellan.

Sture Korpås menade att det inte var logiskt av mig att dra den slutsats jag gjorde. Eftersom man inte har tilltro till det svenska försvarets avvärijande förmåga vore det, ansåg jag, logiskt att kräva ett starkare försvar. Men det gör man inte. För mig är nog detta ändå klar logik. Är man angelägen om att vi skall slå vakt om vår frihet och vårt oberoende, att få leva under de fria demokratiska förhållanden vi i dag lever under, borde man vara införstådd med att vi måste skapa bättre garantier och inte tro på de nuvarande. Jag tror att det är en fråga om kommunicerande käril: har vi ett starkt försvar, som vi har tilltro till, då tror människorna också på vår förmåga. Jag ser det som helt orimligt att kunna upprätthålla tilltron till den svenska försvarsförmågan, om vi genomför ytterligare försvagningar. Då blir det ett problem att upprätthålla försvarsviljan.

När det gäller utbildningen vill jag ta in ytterligare en aspekt. Man kan inte helt och hållet dra paralleller mellan civil och militär utbildningsverksamhet. I det civila livet utbildas vi för uppgiften att klara en personlig yrkesroll i framtiden. Det gör vi också i det militära. Men därutöver bygger det militära systemet i Sverige liksom i andra länder på att man samverkar i grupper och ibland i mycket stora grupper i form av förband. Därför innebär en del av utbildningen att man helt enkelt måste fungera som en länk i kedjan. Jag vill hävda att det inte finns någon motsvarighet på den civila sidan. Vi har all anledning att ställa starka krav på effektivitet även i grupputbildningen. Men tyvärr kan vi inte få fram samma totala utnyttjande av utbildningstiden som när det är fråga om personlig utbildning. Det här är någonting som vi aldrig kan komma ifrån. Den hängtid som ibland kan uppstå beror inte enbart på att de militära myndigheterna har organiserat utbildningen felaktigt; man möter naturliga företelser som man helt enkelt inte kan göra något åt.

Som vi kommit överens om är sakläget i dag inte bra. Vi måste ha ut en vidgad information, och jag vill hänvisa till den debatt som vi hade i massmedia under föregående år angående informationen i skolorna. Totalförsvaret är en mycket viktig samhällsfunktion, och därför har jag påtalat den brist som funnits just när det gäller totalförsvarsinformationen inom skolväsendet. Jag har under föregående höst haft kontakter med skolmyndigheterna. Efter dessa kontakter hade vi gjort en ungefär samstämmig bedömning. Vi var från försvarets sida och från skolöverstyrelsens sida överens om att informationen inte fungerade som den borde och att vi tillsammans skulle försöka rätta till bristerna. Det är icke acceptabelt att 37 % av lärarna i samhällskunskap, som det har visat sig, över huvud taget icke alls undervisar i ämnet totalförsvarskunskap. Även skolmyndigheterna är medvetna om att det icke är acceptabelt.

Jag kan med glädje konstatera att utan några som helst dekret ovanifrån har

det under de senaste månaderna ute i länsskolnämnderna och även på annat sätt tagits initiativ till en klar förbättring när det gäller försvarsinformationen inom skolväsendet. Det är någonting som jag hoppas skall ge utslag på sikt. Jag tror att det är ett sätt att förbättra människornas kunskap och känsla för vad ett fredsbevarande försvar betyder när det gäller att kunna bibehålla demokratin i det här landet. Det kräver vissa uppoffringar och vissa beslut som inte är populära men tjänar ett syfte som vi alla är överens om.

STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Vi är överens om att vi skall ha ett starkt totalförsvar. Vi är överens om att det hos många finns en inställning till försvaret som vi skulle vilja göra mera positiv. Sedan kan vi ha olika uppfattningar om hur vi skall nå fram till det målet.

När det gäller min tanke på en differentiering av lärarna inom den militära utbildningen vill jag argumentera ännu något mera. Vi skall ha klart för oss att de värnpliktiga numera ofta har gymnasieskola bakom sig. De är vana vid skolmiljön. De är vana vid speciallärare på olika områden. Jag sätter i fråga om det inte vore naturligt att ha speciallärare just i ämnen som i och för sig inte har direkt med utbildningen i själva försvarstekniken att göra. Det kan gälla sådant som information om samhället och motiven för försvaret. Utrikespolitiken hänger också samman med detta. Det kan gälla sådant som krigslagar, folkrätt m. m. Jag skulle tro att det ofta kan gälla den rent tekniska utbildningen i skötseln av komplicerad materiel. Man har ju inte bara bössor och kanoner utan oerhört mycket annat. Jag nämner detta bara som exempel på områden där det sannolikt vore värdefullt för hela miljön att man fick umgås med civila lärare. Det vore värdefullt även för de militära lärarna.

När det gäller logiken i att man skulle kräva ett starkare försvar därför att man inte tror på det nuvarande vill jag säga, att vi måste räkna med att det finns ärliga människor som uppfattar den nuvarande världssituationen med de stora vapenarsenalerna som så kuslig att de kan komma till den ståndpunkten att det allra bästa alternativet kanske inte är ett traditionellt militärt försvar. Detta är självklart inget argument från min sida utan ett försök att förklara varför många människor har svårt att vara med.

Jag tror att det som regel är bra lärare inom försvaret – jag har upplevt det. Jag har just under de senaste åren haft väldigt mycket kontakter med ungdom i den här situationen, och jag har överraskats av att de upplever mycket av den militära utbildningen på det sätt som jag har skisserat. Det är möjligt att jag och de har fel, men för tilltron är det viktiga hur de upplever situationen. De har inte betecknat utbildningstiden som hängtid i vanlig mening, utan det är många som känner att det under den sista tiden, när värnplikten börjar ta slut, liksom inte finns mera att göra på deras område. Då känner de att de lika gärna kunde vara hemma – men av rättviseskäl och annat måste de vara kvar. Jag tror att det är mycket viktigt att använda just den tiden på ett meningsfullt sätt.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Häromdagen sade kyrkoministern att han beklagade att så många människor hade lämnat kyrkan på sistone. Det är inte ett statsråds uppgift att säga: Jag vet bättre än de där människorna vad de skall tycka och göra. Det här är en princip i en demokrati. Människors värderingar, enskilda ställningstaganden och uppfattningar skall de få ha. Det är inte statsmakternas uppgift att säga att en opinion är felaktig. Varje organisation och politiskt parti skall givetvis bilda opinion och ta ansvar, men det är inte statsmakternas uppgift att göra det, utan vi har som politiker ett ansvar.

Bland många exempel är detta ett väldigt viktigt. Man kan också diskutera om det är riktigt att socialstyrelsen skall ha en uppfattning om hur många skivor bröd vi skall äta per dag. Det är väl inte heller statsmakternas sak att säga: Du skall tro på ett försvar, du skall ha en försvarsvilja av den och den arten. Vi vet givetvis att det påverkar tilltron till oss internationellt om vi har en stark eller svag försvarsvilja. Erfarenheten talar för att i ett läge av hot stiger försvarsviljan kraftigt. Det har den gjort i de flesta länder, och det finns tecken på detta i Sverige också. Vid hot ökar människors vilja att försvara. Men det har naturligtvis långsiktiga effekter om en opinion är svag. Det blir svårare att rekrytera, det blir svårare att motivera för utbildning osv.

Omvärldens tilltro till beslutsamheten hos vår regering och vår militära och civila totalförsvarsledning kan minska, och likaså omvärldens tilltro till våra förbands förmåga. Så visst är det en viktig uppgift för alla som menar att det är väsentligt att satsa resurser på försvar att också själva som politiker delta i opinionsbildningen. Här har vi nog misslyckats i mycket. Riksdagen beslöt 1970 om ett nytt planerings- och ekonomisystem för försvaret, där ett av motiven sades vara att det skulle öka möjligheterna till en försvarsdebatt och också till kunskap, som är så viktig. Man kan vara överens om att det inte är statsmakternas uppgift att säga vilka värderingar människor skall ha, men statsmakterna har ett ansvar att ge människor möjlighet till information och kunskap, i skolan och på andra sätt. Det tycker jag också riksdagen har, i sitt eget agerande. När vi diskuterar de här frågorna skall den debatten öka människors möjlighet att få kunskap. Debatter skall, så långt möjligt, gälla det som är reella frågor.

Jag vill bara ta ett i tiden mycket näraliggande exempel. Det förs nu i Göteborg en diskussion om huruvida man skall dra in kustartilleriregementet där eller inte. Den förs ibland i termerna: Skall västkusten ha ett försvar? Skall det finnas militära resurser på västkusten? Den diskussionen borde ha förts i den här kammaren för ett antal år sedan, när vi efter en försvarsdebatt beslöt att det inte skulle bli tio nya tunga kustartilleribatterier utan bara sex. Då skulle man ha fört diskussionen: Skall ett av dessa vara vid västkusten, eller skall vi öka antalet för att kunna ha tungt artilleri på västkusten? Då skulle diskussionen ha förts. Då hade den varit reell. Nu blir det kanske inte något tungt kustartilleri på västkusten. Och då är det egentligen ointressant om denna utbildningsapparat ligger där eller inte.

Det må vara en regionalpolitiskt intressant fråga, men det är icke någonting som vare sig underlättar eller försvårar försvarsdiskussionen och människors

kunskaper om de reella frågorna. Det sades inte flaska när det reella beslutet fattades, hurvida det skall finnas en marin resurs av detta slag eller inte, utan diskussionen förs när det gäller den rena utbildningsapparaten, som är nödvändig för att fixa folket men som egentligen inte har någonting med krigseffekten att göra. Har vi förbandet är det klart att det skall kunna mobiliseras.

Jag kan ta exempel från många sammanhang. De motioner på detta område som väcks här i kammaren och de debatter som förs gäller ofta saker som i och för sig har med försvaret att göra men som inte bidrar till att öka människors kunskaper. Vi måste ha förpliktelsen att hjälpa till att ge så mycket som möjligt av information.

Planeringssystemet har inte givit vad vi trodde. Debatt har inte förts om hur de resurser vi sätter till knyts till olika tänkbara mål. Det kräver eftertanke, inte minst inför den nya försvarsutredningen, hur man skall ge människor en rejäl chans att få information. Där har vi som politiker en stor förpliktelse.

Jag tycker det ligger mycket i vad försvarsministern sade, nämligen att politikerna måste förklara och själva bilda opinion. Är vi beredda att sätta till så mycket resurser, måste vi också förklara för människor vad vi har för motiv för detta. Där har väl nästan alla av oss brustit. Det kanske inte alltid är populärt att göra det, men det är en nödvändighet. Det är ett ansvar vi måste ta, både inför det vi beslutar och inför människorna i vår omvärld.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Låt mig ytterligare något kommentera vad Sture Korpås sade om civila lärare och, som han uttryckte sig, ämnen som inte direkt hade med den försvarstekniska utbildningen att göra.

När det gäller de fall som Sture Korpås anförde som exempel förekommer detta redan i dag. Det är exempelvis inte alls ovanligt när det gäller försvarsupplysning. Även när det gäller viss teknisk materiel kan det vara civila lärare. Jag vill betona att det väsentliga är att den som undervisar är kompetent. Jag vill inte göra någon skillnad mellan dem som står i uniform och dem som är civila. De är i samhällets tjänst oavsett om de har civil eller militär status.

Den tekniska utbildningen av lärarna inom försvaret är av sådan kvalitet att den väl mäter sig med den civila. Det märker vi på det sättet att vi har svårigheter att behålla personalen, därför att den är så eftertraktad på den civila marknaden.

Jag förstår fullt väl att ungdomar som kommer från den civila skolan och till den militära undervisningen upplever den som en helt annan miljö och har anpassningssvårigheter.

Att man av rättviseskäl har värnpliktiga inne utan att kunna utnyttja tiden på ett meningsfullt sätt är sådant som jag hoppas att vi skall komma till rätta med. Det är ett av de problem som jag räknar med att den kommande försvarskommittén, som också skall se över värnpliktsfrågorna, skall titta på. Vi måste ha effektivitet i utbildningen. Viss spilltid kan vi aldrig undvika på

Fredagen den
3 februari 1978

*Om tilltron till
försvaret*

grund av att vi måste utbilda i förband, men att inte alls utnyttja tiden är felaktigt, och det skall vi verkligen försöka komma till rätta med.

Men jag vill ändå balansera den här debatten en aning. Det behövs väl några undersökningar till för att visa om det här verkligen är en bestående utveckling. Men det finns faktiskt andra tendenser som går i helt motsatt riktning. De frivilliga försvarsorganisationerna i landet har nu ca 700 000 medlemmar; medborgare som helt frivilligt på eget initiativ går in i dessa organisationer. Och antalet är i stigande. Både det formella antalet deltagare i organisationerna och antalet deltagare i utbildningskurserna har ökat betydligt under senare år. Antalet hemvärnsmän är nu större än t. o. m. under kriget. Särskilt markant är ungdomens stora intresse för frivilligförsvaret. Många intresserade ungdomar måste i dag avvisas – i vissa fall måste mer än hälften av dem som söker sig till organisationerna avvisas därför att pengarna och utbildningskapaciteten inte räcker till.

Detta visar att det bland en stor grupp medborgare dock finns en ökad förståelse och ett ökat engagemang. Det är jag givetvis som försvarsminister utomordentligt tacksam för. Jag tar inte upp detta för att bevisa att problemen inte finns, men för balansens skull har jag velat påpeka att tendenserna är motstridiga.

Jag vill sluta med att säga vad jag sade i denna kammare häromkvällen, när denna fråga delvis var uppe till debatt. Undersökningen ger dock ett belägg för att majoriteten av svenska folket uppskattar vårt försvar. Jag är inte övertygad om att vi om man gjorde motsvarande enkäter rörande andra samhällssektorer – det skulle förresten vara intressant – skulle komma upp i så positiva tal som vi trots allt fick i beredskapsnämndens undersökning av den svenska försvarsviljan.

STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Jag är glad för de ytterligare upplysningar som statsrådet lämnade och som skulle kunna tyda på att det också finns en annan tendens. Det som är viktigt är emellertid – och det är vi överens om – att det dock finns ett problem. Man kan inte säga att försvaret är bra så länge en majoritet tycker att det är bra. Det är alltid en svaghet i försvaret så länge det finns en enda i förbandet som inte förstår varför han är där. Det är alltså något mycket mer totalt i detta än i andra sammanhang, och därför går det inte heller att jämföra med andra grenar av samhällssystemet.

Vi är överens om att det ställs speciella krav på lärare och befäl, men det ställs också speciella krav på den ungdom som skall ställa upp. Det är problem med de negativt inställda. Jag vet inte i vilken utsträckning man löser de problemen genom att dessa inte tas ut till utbildning eller hör till dem som lämnar utbildningen under utbildningstiden. Vi skall inte förlänga debatten, men jag tror att detta är ett problem som statsrådet bör titta på, liksom på problemet vad man skall göra för att en stor andel av en årskull skall klara den här utbildningen.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Jag måste helt kort kommentera detta.

Sture Korpås menar att så länge det finns någon enda i förbandet som inte är nöjd med förhållandena är det inte bra. Jag kan ge honom delvis rätt – helt bra blir det aldrig. Det är inte helt bra att vi för denna debatt om en väsentlig samhällsfråga inför en i stort sett tom kammare. Men varken Sture Korpås eller jag vill väl för den skull säga att demokratin inte fungerar här i landet.

Det perfekta tillståndet uppnår man aldrig. Även om jag hoppas på förbättringar i utbildningssystemet, förbättrade värnpliktsförhållanden osv., har jag faktiskt inte den ambitionen att man skall kunna säga att allt är bra. Detta är en stor sektor som är utsatt för förändringar. Jag skall gärna medge att man på den militära sektorn under tidigare epoker kanske hade litet svårt att hänga med i förändringens vind. Under de senaste två decennierna har man emellertid på den militära sektorn i vissa avseenden gått före. Det är min förhoppning att vi genom att bortse från tidigare bindningar skall kunna angripa dessa försvarsproblem på ett okonventionellt sätt. Därigenom hoppas jag att vi skall nå ökad förståelse för försvarets behov.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades

Propositionen

1977/78:90 till arbetsmarknadsutskottet

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Förslag

1977/78:13 till finansutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1977/78:1723–1727 till utbildningsutskottet

1977/78:1728 till arbetsmarknadsutskottet

§ 10 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1977/78:126

§ 11 Anmäldes och bordlades

Motioner

1977/78:1729 av *Stig Alemyr m. fl.*

1977/78:1730 av *Lennart Andersson*

1977/78:1731 av *Karl-Erik Häll och Frida Berglund*

1977/78:1732 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:85 om nytt statsbidrag till grundskolan m. m.

Fredagen den
3 februari 1978

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-
kansliet

*Anmälan av inter-
pellation*

den 2 februari

1977/78:127 av *Gördis Hörnlund* (s) till handelsministern om åtgärder för att förlänga avvecklingstiden vid Rydboholms AB i Borås:

Vid behandlingen av proposition 1977/78:42 angående den grundtextila tillverkningen gjorde riksdagen det uttalandet att regeringen med hänsyn till arbetsmarknadsläget i Boråsregionen bör pröva möjligheterna att förlänga avtalet med Rydboholms AB för att minska de sysselsättningsmässiga svårigheterna.

Det har nu framkommit genom pressuppgifter att Gamlestadens AB (Gustaf Werner AB) redan har köpt den moderna maskinparken av Rydboholmsbolaget och att ca 60 spinnermaskiner skall flyttas till Norrköping redan vid nästa årsskifte. Avsikten är att man skall börja tillverkning av en ny produkt med hjälp av de "något ombyggda" maskinerna från Rydboholmsbolaget. Beskedet att maskinparken skall användas i Norrköping är onekligen överraskande, eftersom maskinerna enligt det avtal som godkändes av riksdagen skulle läggas i malpåse för att kunna vidmakthålla produktionskapaciteten om Sverige blev avspärrat.

I övrigt framhölls det i propositionen att den sammanlagda produktionen var alldeles för hög, och det var också på grund av detta som tre av landets fem stora spinnerier skulle läggas ner. Om det nu sätts i gång en utökning av tillverkningen i Norrköping har riksdagen onekligen blivit missledd vid behandlingen av frågan, och en nedläggning av spinneriproduktionen vid Rydboholmsbolaget hade kanske kunnat undvikas.

De anställda vid spinneriet är mycket upprörda över att de ställs utan arbete medan maskinerna skall användas för produktion på annat håll. De anser att riksdagens enhälliga uttalande om en förlängning av avvecklingstiden bör infrias. Om det skall tillverkas en ny spinneriprodukt bör detta därför kunna ske i Viskaforsfabriken, eftersom det är angeläget att driften kan hållas i gång så länge som möjligt på grund av det svåra arbetsmarknadsläget i kommunen.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till handelsministern:

Anser handelsministern att det av riksdagen godkända avtalet mellan staten och de svenska bomullsföretagen medger att maskinparken från Rydboholmsbolaget överflyttas för igångsättande av produktion i Norrköping?

Avser handelsministern att aktivt medverka till att avvecklingstiden vid Rydboholmsfabriken förlängs i enlighet med riksdagens uttalande till regeringen?

§ 13 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 3 februari

1977/78:279 av *Tommy Franzén* (vpk) till kommunikationsministern om ökat antal parkeringsplatser för handikappades fordon:

Trafikproblemen i storstäderna ökar kraftigt. I Stockholm är en ständigt försämrad kollektivtrafik en av orsakerna. Privatbilismen har ökat och medför stora parkeringssvårigheter.

En dom i Stockholms tingsrätt har slagit fast att bortforsling av bilar som "felparkerats" och därigenom indirekt skapar trafikfara inte får äga rum.

Detta medför att bl. a. handikappade får ännu sämre möjligheter till parkering, då de parkeringsrutor som reserverats för handikappades fordon inte får rensas från "felparkerare". De hindras härigenom att ställa ifrån sig bilen i närheten av den plats dit de skall. Bilen är för många handikappade enda möjligheten för transport till deltagande i olika aktiviteter. Det redan för låga antalet reserverade parkeringsplatser reduceras ytterligare genom Stockholms tingsrätts utslag.

Med anledning av detta vill jag ställa frågan till kommunikationsministern:

Ämnar regeringen vidta åtgärder för att garantera parkeringsplatser för handikappade och hur skall detta problem lösas?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 16.31.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 72

Fredagen den
3 februari 1978

*Meddelande om
fråga*